

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi
Ankara University Faculty of Educational Sciences Journal of Special Education

2024, 25(1), 17-32

ARAŞTIRMA | RESEARCH

Gönderim Tarihi | Received Date: 01.09.22

Kabul Tarihi | Accepted Date: 19.08.23

Erken Görünüm | Online First: 14.09.23

**İlk Gençlik Çağı Romanlarında Özel Gereksinimli Karakterlerin
İncelenmesi**

[Türkçe okumak için tıklayınız](#)

An Examination of Characters with Special Needs in Juvenile Books

[Click here to read in English](#)

Hüseyin Öztürk

Mustafa Ceylan

Kemal Afacan

Ali Kırıcı

İlk Gençlik Çağı Romanlarında Özel Gereksinimli Karakterlerin İncelenmesi

Hüseyin Öztürk¹

Kemal Afacan²

Mustafa Ceylan³

Ali Kırıcı⁴

Öz

Giriş: İlk gençlik çağı romanları, gençlerin özel gereksinimli bireylere ilişkin bilgilerini ve duyarlılıklarını artırmak için kullanışlı araçlardır. Özellikle nitelikli bir biçimde yapılandırılmış, gençlerin dünyasına hitap eden eserler, tipik gelişim gösteren bireylerle özel gereksinimli bireyler arasında sağlıklı iletişim köprüleri kurulabilmesi adına faydalı olacaktır. Bu sebeple özel gereksinimli bireyleri konu alan nitelikli eserlerin belirlenmesi önemlidir. Bu maksatla bu çalışmada karakter olarak özel gereksinimli bireylere yer veren eserler, karakterlerin yapısı, tasviri ve gelişim özellikleri bakımından incelenmiştir.

Yöntem: İlk gençlik çağı romanlarındaki özel gereksinimli karakterlerin çeşitli ölçütlere göre incelendiği bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden döküman incelemesi modeli kullanılmıştır. Çalışmada 38 eser değerlendirmeye alınmıştır. Eserler belirlenirken ilk gençlik çağına hitap ediyor olması ve en az bir özel gereksinimli karaktere yer veriyor olması koşulu aranmıştır. Çalışmanın analizleri, içerik analizi tekniğiyle gerçekleştirilmiştir.

Bulgular: İncelenen 38 romanda 11 farklı özel gereksinim durumuna yer verildiği tespit edilmiştir. Bunlardan 10'u görme yetersizliği, 11'i fiziksel yetersizlik, altısı işitme yetersizliği, altısı zihin yetersizliği, altısı otizm spektrum bozukluğu (OSB), beşi beyin felci, üçü dil ve konuşma bozukluğu, bir özel öğrenme güçlüğü, biri dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, biri de fiziksel bozukluktur. Bunlardan 33'ünde olumlu tasvire yer verildiği tespit edilmiş; eserlerdeki karakterlerden 33'ünün devinimsel özellikler taşıdığı, biri hariç hepsinin gerçekçi kurguya sahip olduğu belirlenmiştir.

Tartışma: Çalışmanın sonuçları, karakterlerin özel gereksinim çeşitliliği bakımından alanyazındaki çalışmalardan ayrılmaktadır. Kurguların gerçekliği bakımından alanyazındaki çalışmalarla örtüşmektedir. Bu çalışmaya konu olan eserlerdeki devinimsel karakterlerin oranı önceki çalışmalardan yüksektir. Özel gereksinimli karakterlerin akranlarıyla ilişkisine yönelik sonuçlar da konuyla ilişkin çalışmaların sonuçlarıyla uyumludur.

Anahtar sözcükler: İlk gençlik çağı, roman, karakter, yetersizlik, özel gereksinim.

Atf için: Öztürk, H., Afacan, K., Ceylan, M., & Kırıcı, A. (2024). İlk gençlik çağı romanlarında özel gereksinimli karakterlerin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 25(1), 17-32. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.1169600>

¹**Sorumlu Yazar:** Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, E-posta: huseyin.ozturk22@gop.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2876-4734>

² Doç. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi, E-posta: kemalafacan@artvin.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2691-6397>

³Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, E-posta: mceylan@artvin.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1922-0161>

⁴Arş. Gör., Artvin Çoruh Üniversitesi, E-posta: alikirci@artvin.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7733-1890>

Giriş

Bireyin doğrudan tecrübe edebileceği deneyimler sınırlıdır. Alışılmadık durumlar onu kaygılandırabilir. Tipik gelişim gösteren genç bir birey, hayatı boyunca özel gereksinimli bir birey ile hiç bağ kurmamış ya da sınırlı zaman dilimlerinde yüzeysel bağlar kurmuş olabilir. Bu durum tipik gelişim gösteren bireylerle özel gereksinimli bireyler arasındaki irtibatın zayıflamasına sebep olarak özel gereksinimli bireylerin sosyalleşmesini zorlaştırabilecek, onların üretkenliğini yaşam doyumunu azaltabilecek sonuçlar doğurabilir. Konuyla ilgili çalışmalar böylesi bir problemin varlığına işaret etmektedir. Örneğin 349 üniversite öğrencisiyle gerçekleştirilen bir araştırmanın sonuçları katılımcı öğrencilerin %75'inin özel gereksinimli bir yakınının ve %86'sının özel gereksinimli bir arkadaşının olmadığını göstermiştir (Şahin & Bekir, 2016). Benzer şekilde 525 üniversite öğrencisi ile yapılan bir başka çalışmada ise katılımcı öğrencilerin %68'inin özel gereksinimli bir yakınının veya özel gereksinimli bir arkadaşının olmadığı belirtilmiştir (Sağlam & Altındağ, 2017). Gençler, özel gereksinimli bireylerle iletişim kurmaktan kaçınabilir, endişe duyabilir, nasıl davranacağını bilemeyebilir veya gerekli duyarlılığı gösteremeyebilirler. Ancak özel gereksinimli bireylerle uzun dönem boyunca aynı ortamda olmanın gerek normal gelişim gösteren bireyler için gerekse özel gereksinimli bireyler için psikomotor, bilişsel, dil, sosyal ve duygusal gelişime katkı sağladığı bilinmektedir (Sucuoğlu vd., 2020). Normal gelişim gösteren fakat daha önce herhangi bir özel gereksinimli bireyle karşılaşmamış veya sınırlı etkileşimlerde bulunmuş gençlerin yaşayabilecekleri olası iletişim kaygılarını azaltmak için çeşitli yöntemlere başvurulabilir. Örneğin ortak sosyal etkinlikler yürütülebilir, aile buluşmaları gerçekleştirilebilir, tiyatro ve sinema gösterimleri yapılabilir. Bütün bunların yanı sıra özel gereksinimli karakterlerin yer aldığı ilk gençlik çağı edebiyatı eserleri de bu konuda işe koşulabilir (Prater vd., 2006).

İlk gençlik çağı, 14-18 yaş aralığını kapsayan bir gelişim dönemi olarak tanımlanmaktadır (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu [UNICEF], 2018). Bu dönemde gençlerde fiziksel, bilişsel ve psikososyal alanlarda değişimler gözlenmektedir. İlk gençlik çağı edebiyatı olarak nitelendirilen kitaplar gençlerin sözcük dağarcığı, farklı konular hakkındaki duyarlılıkları, ilgi ve ihtiyaçları hesaba katılarak kaleme alınmaktadır (Lukens vd., 2021). Kaleme alınan bu eserlerden hareketle gençlerin kendilerine özgü okuma eğilimleri geliştirdikleri bilinmektedir (Moffitt & Wartella, 1992). Bu okuma eğilimleri üzerinde zamanın büyük bir etkisi bulunmaktadır. Örneğin Compton-Lilly (2012) genç okurların okuma eğilimlerinde yıllar içerisinde aile, okul, sosyal çevre ve öğretmen beklentileri gibi faktörlere bağlı olarak değişimler gözlendiğini belirtmiştir. Hassett (2008) ise okuma eğilimini, belirli bir sosyal çevre içerisinde gelişen karmaşık, kültürel ve tarihsel bir olgu şeklinde tanımlamıştır. Bu bakış açısından genç okurların okuma eğilimlerinin gelişim dönemlerinde sabit kalmadığı, geçici olduğu ve zaman içerisinde bu okurların okuma etkinlikleri için bir anlam arayışı içerisinde girdiklerini söylemek mümkündür. Genç okurların dünyasından hareketle ve onlara özgü bir dille kurgulanmış edebi eserler, gençleri farklı tür ve konulardaki eserleri araştırmaya ve seçmeye, bu sayede daha sağlıklı tutumlar sergilemeye teşvik edebilir. Bu anlayışla özel gereksinimli karakterleri içeren ilk gençlik çağı edebiyatı eserlerinin tespit edilmesi, incelenmesi ve bu eserlerin içeriklerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi bu sebeple önem kazanmaktadır.

Özel gereksinimli karakterleri olan çocuk ve gençlik edebiyatı eserlerini farklı özellikleri bakımından incelemek mümkündür. Uluslararası alanyazında özel gereksinimli karakterleri bulunan eserlerde bu karakterlerin nasıl betimlendiğine dair bazı incelemeler yapılmıştır. Örneğin, Dyches ve Prater (2005), Dyches vd. (2001) ve Dyches ve diğerlerinin (2009) çalışmalarında araştırmacılar özel gereksinimli karakterler bulunan kitapları değerlendirirken (a) karakterler ve kişisel özellikleri, (b) karakter özellikleri (ana karakter, yan karakter), (c) kurgu (gerçekçi, yarı gerçekçi, gerçek dışı), (ç) tasvir (olumlu, olumsuz, nötr), (d) karakter gelişimleri (durağan, devinimsel) ve (e) bakış açısı olmak üzere altı ölçüt kullanmışlardır. Bu tür değerlendirmelerle araştırmacılar edebi eserlerde özel gereksinimli bireylerin çağın gereklerine uygun biçimde tanıtılıp tanıtılmadığını ortaya koymuştur. Bugün gelinen noktada özel gereksinimli bireyler, toplumsal yaşama geçmişe kıyasla daha aktif katılmakta ve toplumun pek çok alanına (örneğin spor, eğitim, iş gücü gibi) önemli katkılar sağlamaktadır. Bu nedenle edebi eserlerde sunulacak gerçekçi ve olumlu betimlemeler özel gereksinimli bireylere yönelik farkındalığı artırma konusunda faydalı olacaktır (Leininger vd., 2010).

Özel gereksinimli bireyler hakkında farkındalık oluşturmak, yanlış bilinenleri düzeltmek ve toplumsal kabul sürecine katkı sağlamak için edebi eserler kullanılmaktadır (Prater vd., 2006). Alanyazında farklı tür ve yaş grubu için yazılmış özel gereksinimli karakterler içeren eserlerin analizini gerçekleştiren bazı çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar, özel gereksinimli karakterleri konu alan eserlerde karakter betimlemelerinin yıllar içerisinde olumsuz ve gerçek dışı tasvirlerden olumlu ve gerçekçi tasvirlerle dönüştüğünü göstermektedir (Lemoine & Scheider, 2021). Olumlu özellikler özel gereksinimli karakterden yüksek beklentilerin olduğu, karakterlerin olumlu toplumsal katkılarının öne çıkarıldığı, güçlü yönlerinin geliştirildiği, kişisel tercihlerinin belirginleştirildiği ve başkalarıyla karşılıklı ilişkiler yürütebildiği anlamına gelmektedir (Dyches vd., 2001; Meacham vd., 2022).

Gerçekçi özellikler ise karakterlerin fiziksel, davranışsal, dil ve konuşma gibi özel gereksinimlerinin gerçekte olduğu gibi doğru bir şekilde betimlenmesi olarak tanımlanmıştır (Dyches & Prater, 2005; Pennel vd., 2018). Örneğin Rubin ve Watson (1987) klasik eserlerdeki özel gereksinimli karakterlerin çoğunlukla olumsuz ve gerçek dışı özelliklerle resmedildiğini belirtmiştir. Buna karşın daha güncel bir çalışmada Leininger ve diğerleri (2010), 1975-2009 yılları arasında yayınlanmış Newbery Ödüllü kitaplarda özel gereksinimli karakterlerin yıllar içerisinde daha gerçekçi ve olumlu özelliklerinin betimlendiğini belirtmiştir. Lemoine ve Scheider (2021), otizm spektrum bozukluğunu (OSB) konu alan 1999-2019 yılları arasında yayınlanan resimli çocuk kitaplarını DSM-V kapsamında incelemiştir. Çalışma sonucunda DSM'de yer alan OSB'ye özgü kriterlerin incelenen eserlerde yer almadığını tespit etmişlerdir. Bir diğer çalışmada Dyches ve diğerleri (2009) Dolly Gray Çocuk Edebiyatı Ödülüne aday gösterilmiş ve 2004-2007 yılları arasında yayınlanmış kitaplarda gelişimsel yetersizliği olan karakterlerin genellikle olumlu ve gerçekçi özellikleri ile tasvir edildiğini belirtmiştir. Bir başka çalışmada Dyches ve diğerleri (2001) ise 1997-1998 yılları arasında yayınlanmış zihin yetersizliği veya OSB'li karakteri olan çocuk edebiyatı kitaplarında karakterlerin genellikle gerçekçi ve olumlu özellikleri ile betimlendiğini belirtmiştir. Özel gereksinimli bireylere yönelik farkındalık oluşturma konusunda gerçekleştirilen bir başka çalışmada (Matthew ve Clow, 2007) resimli çocuk kitapları ve çocuk medyası incelenmiş, ilgili materyallerdeki bilgilerin farkındalık yaratmak açısından gereken nitelikleri taşımadığı görülmüştür.

Uluslararası alanyazında özel gereksinimli karakterleri olan kitapları incelemeye yönelik ilgi; bu konunun eğitim, araştırma ve toplumsal alanlardaki önemini açıkça ortaya koymaktadır. Konuyla ilgili Türkçe yayınlanmış eserlerin tespit edilmesi, alanyazında yer edinmiş nesnel ölçütlerle incelenmesi ve değerlendirilmesi, özel gereksinimli bireyleri konu alan kurgu eserlerden yararlanabilecek kişilerin (örneğin öğretmen, aile, öğrenci, araştırmacı) işini kolaylaştıracaktır. Nitekim Türkçe yayımlanmış eserler üzerinde son yıllarda yapılan araştırmalarda araştırmacıların alanyazın temelinde geliştirdikleri ölçme araçları kullanarak özellikle küçük yaş çocuklar için hazırlanan resimli öykü kitaplarını inceledikleri görülmektedir (Arıkan vd., 2021; Çelikel & Durmuşoğlu, 2020; Kaymaz, 2017; Kırkgöz & Diken, 2019; Öztürk vd., 2022). Benzer şekilde ilk gençlik çağı yaş gruplarına yönelik yazılan edebi eserlerin de değerlendirilmesi öğretmenler, araştırmacılar ve gençler için faydalı olacaktır. Çocuk ve gençlik edebiyatı yazarları tarafından kaleme alınan edebi eserler, kurgusal bir dünya yaratarak dolaylı deneyimlere kapı aralamakta ve özellikle ilk gençlik çağındaki okurlara kendilerinden farklı insanların hayatlarına bakabilme ve farklılıkları keşfetme imkânı tanımaktadır. Kendi yaşamı ile kurgusal yaşantılar arasında bağlar kuran kişiler, çeşitli yaşam biçimleri hakkında düşünebilme olanaklarını elde edebilmektedir (Sever, 2012). Tüm bu nedenler göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışmanın amacı özel gereksinimli karakterleri olan ilk gençlik çağı romanlarının bir incelemesini sunmaktır. Türkçe alanyazında ilk gençlik çağı romanlarındaki özel gereksinimli karakterleri kapsamlı bir biçimde analiz eden bir araştırmaya rastlanmamıştır. Böyle bir çalışmanın öğretmen, ebeveyn ve araştırmacılara rehberlik edebileceği düşünülerek söz konusu romanları belirlemek ve analiz etmek üzere bu araştırma gerçekleştirilmiştir. Tespit edilen kitapları incelemek için Dyches ve diğerleri (2001), Dyches ve Prater (2005) ve Dyches vd. (2009) tarafından yapılan geçmiş çalışmalar örnek alınmış ve bu çalışmalarda belirtilen değerlendirme formları kullanılarak 38 ilk gençlik çağı romanı üzerinde içerik analizleri yapılmıştır.

Yöntem

Bu çalışmada özel gereksinimli karakterleri bulunan Türkçe yazılmış veya çevirisi yapılmış ilk gençlik çağı romanlarının tespit edilmesi ve incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada özel gereksinimli karakterlere yer veren 38 ilk gençlik çağı romanı araştırmacılar tarafından tespit edilip değerlendirilmiştir. Bu nitel çalışma, döküman analiziyle gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma derinlemesine incelenmek istenilen bir olguyu sorgulamayı, yorumlamayı ve o olgunun doğasını anlamayı hedefleyen bir araştırma yöntemidir (Patton, 2014). Nitel araştırmada en sık kullanılan yöntemlerden biri olan döküman analizi, yazılı ürünlerin sistematik ve titiz bir şekilde incelenmesi ve yorumlanmasıdır (Wach & Ward, 2013). Bu çalışmada ilk gençlik çağı romanlarından elde edilen veriler, çalışmayı yürüten araştırmacılar tarafından sistematik bir biçimde incelenmiş ve yorumlanmıştır.

İncelenen İlk Gençlik Çağı Romanlarının Belirlenmesi

Birtakım eserler analiz edilerek gerçekleştirilen araştırmalarda söz konusu eserler, aynı zamanda incelenen belgeler grubunu oluşturduğundan eser seçim süreci büyük önem taşımaktadır (Dyches & Prater, 2000). Bu çalışmanın örneklemini oluşturan eserlerde, ilk gençlik çağına yönelik yazılmış bir roman olması, özel gereksinimli karakter içermesi koşulları aranmıştır. Eserlerin seçiminde ulaşılabilir basılı ve çevrimiçi kaynaklar taranmış ve söz konusu ölçütlere uygun eserlerin tamamına ulaşılmaya çalışılmıştır. Kitap satış siteleri, kitap tanıtım ve inceleyen basılı ve çevrimiçi dergiler, web siteleri ve sosyal medya hesapları, kitap incelemelerine yönelik akademik araştırmalar taranmıştır. İncelenecek eserler taranırken 'yetersizlik', 'özel gereksinim', 'OSB',

‘zihin engelli/yetersizliği’, ‘görme engelli/yetersizliği’, ‘işitme engelli/yetersizliği’, ‘fiziksel engelli/yetersizlik’, ‘konuşma engeli/yetersizliği’, ‘kekemelik’, ‘dil ve konuşma bozukluğu’, ‘öğrenme güçlüğü’, ‘disleksi’, ‘dikkat eksikliği ve hiperaktivite’, ‘üstün yetenek/zekâ’ gibi kelimeler taranmıştır. Taramalar sonucunda 58 esere ulaşılmış, bunlardan 38’i ölçütlere uygun bulunmuştur. Ölçütlere uymayan 20 eser, okul öncesine yönelik kitaplar olduğundan inceleme dışında tutulmuştur.

İlk ölçüt, eserlerin ilk gençlik çağındaki bireylere hitap etmesi olarak belirlenmiştir. UNICEF (2018) ilk gençlik çağını 14-18 yaş aralığı olarak tanımlamıştır. Kitaplardan 23’ünün üzerinde hangi yaş grubuna hitap ettiği belirtilmemişken beş kitapta 10+, üç kitapta 11+, üç kitapta 9+, üç kitapta 13+, bir kitapta 7+ ibaresi yer almıştır. Bu kitaplar hakkında iki ayrı uzmandan görüş alınarak karar verilmiştir. Her iki uzmanın da onayıyla kitaplar, araştırmaya dahil edilmiştir. İncelenen eserlerin seçiminde kullanılan ikinci ölçüt, eserlerde özel gereksinimli karakter ya da karakterlerin yer almasıdır. Millî Eğitim Bakanlığı (2018) tarafından yayınlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde özel gereksinimli birey “Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren birey” olarak tanımlanmaktadır (s. 2). Bu tanım OSB, zihin yetersizliği, bedensel yetersizlik, görme yetersizliği, işitme yetersizliği, dil ve konuşma bozukluğu, öğrenme güçlüğü ve üstün yetenekli olan bireyleri kapsamaktadır. Bu özel gereksinim türlerinden herhangi birine sahip bireylere ya da beyin felci geçirdikten sonra özel gereksinimli olan bireylere yer veren eserler çalışmaya dâhil edilmiştir. Yapılan taramalar sonucunda ulaşılan kitaplardan 38’i belirlenen ölçütleri karşıladığı için çalışmaya dâhil edilmişlerdir. Çalışmanın örneklem grubunu oluşturan eserlere ait eser adı, yazar, çevirmen ve resimleyen bilgisi, yayınevi ve okuyucu yaşı Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1*İncelenen Eserler*

No	Eser adı	Yazar	Çevirmen	Resimleyen	Yayın evi	Okuyucu yaşı
1	İçimdeki Müzik	Sharan M. Draper	Zeynep Kürük	-	Genç Timaş	Belirtilmemiş
2	Louise Braille	Margaret Davidson	Tülin Sandıkçıoğlu	Kutlay Sındırgı	Can Çocuk	7+
3	Annemin Kelimeleri	Sarah Weeks	Elif Ersavcı	-	Can Çocuk	9+
4	Harflerin Dansı	Lynda Mullaly Hunt	Simge Pişkinsoy	-	Epsilon	10+
5	Hayatı Sevmeye Devam Et	Jaap Ter Haar	Saliha Nazlı Kaya	-	Can Çocuk	13+
6	Mucize	R. J. Palacio	Berna Sirman	-	Pegasus Yayıncılık	Belirtilmemiş
7	Nemik ile Onbaşı	Aydın Özakın	-	Mustafa Delioğlu	Can Çocuk	9+
8	Parmak Uçları	Seran Demiral	-	-	Tudem	Belirtilmemiş
9	Petey	Ben Mikaelson	Aslı Anar	-	Beyaz Balina	9+
10	Derin Gölgeler	Andreas Steinhöfel	Kazım Özdoğan	-	Tudem	Belirtilmemiş
11	Horoz Adam ve Korsan	Sevim Ak	-	Behiç Ak	Can Çocuk	11+
12	Kiraz Ağacı ile Aramdaki Mesafe	Paola Peretti	Esmâ Fethiye Güçlü	Carolina Rabei	Genç Timaş	10+
13	Gazeteci Çocuk	Vince Vawter	Alaz Özbek	-	Kırmızı Kedi	Belirtilmemiş
14	Mırıldanan Çocuk	Gabriele Clima	Esmâ Fethiye Güçlü	Ilaria Campana	Genç Timaş	10+
15	Gökkuşağı Yazı	Sevim Ak	-	-	Gün Işığı Kitaplığı	Belirtilmemiş
16	Sıradışı	M. S. Franklin	Aylin Çolak	-	Genç Timaş	10+
17	Kekeme Hamlet	Doğukan İşler	-	-	Timaş Çocuk	10+
18	Ben Bir Hayaletim	Güzin Öztürk	-	-	Tudem	Belirtilmemiş
19	Dünyayı Sirtında Taşıyan Balık	Özgür Balpınar	-	-	Genç Timaş	11+

Tablo 1 (devam)

No	Eser adı	Yazar	Çevirmen	Resimleyen	Yayın evi	Okuyucu yaşı
20	Yıldızlar Neden Oluşur	Sarah Allen	Kübra Demir	-	Panama	Belirtilmemiş
21	Kristal Yelkenli	J. Mauro de Vasconcelos	Şehsuvar Adil	Kutlay Sındırgı	Can Çocuk	13+
22	Lars Çok Komik	Iben Akerlie	Ayda Akça Akkoç	-	Sola Kids	Belirtilmemiş
23	Elleriyle Gören Çocuk	Thomasz Matkowski	İsmail Zeki Dikici	Joanna Rusinek	Beyaz Balina	Belirtilmemiş
24	Sıradışı Basit	Marie Aude Murail	Sibel Çekmen	-	Delidolu	Belirtilmemiş
25	Kadife Pantolonlu Çocuk	Nadia Hashimi	Yasemin Büte	-	Beyaz Balina	Belirtilmemiş
26	Koşmak İstiyorum	Wendelin Van Draanen	Aslı Anar	-	Beyaz Balina	Belirtilmemiş
27	Enno ya da Asfalttaki Karahindiba	Astrid Frank	Semra Pelek	Regina Kehn	Kırmızı Kedi	Belirtilmemiş
28	Kelebek Zihinli Çocuk	Victoria Williamson	Gizem Şakar	-	Genç Timaş	Belirtilmemiş
29	Gümüş Patenler	Mary E. Mapes Dodge	Ali Aydoğan	Cemalettin Güzeloğlu	Arkadaş Yayınevi	Belirtilmemiş
30	Ada	Theodore Taylor	Ahmet Bora Pekiner	Kenny McKendry	Beyaz Balina	Belirtilmemiş
31	Bir Gün Herkes	Miyase Sertbarut	Merve Atılğan	-	Tudem	Belirtilmemiş
32	Çaylak Gazeteci	Vince Vawter	Rengin Arslan	-	Kırmızı Kedi	Belirtilmemiş
33	Bana Bir İşaret Göster	A.N. Lezotte	Arzu Altınant	-	Çınar Yayınları	Belirtilmemiş
34	Sessizliğin Sesi	Myron Uhlberg	Çiğdem Öztekin	-	Beyaz Balina	Belirtilmemiş
35	Sol Ayağım	Christy Brown	Kaan Mutlu	-	Nokta Kitap	Belirtilmemiş
36	Bir Tür Kıvılcım	Elle McNicoll	Gizem Şakar	Büşra Kaygın Gafarov	Genç Timaş	Belirtilmemiş
37	İçimdeki Melodi	Sharon M. Draper	Zeynep Kürük Erçetin	-	Genç Timaş	11+
38	Güneşten Sonra	Gabriele Clima	Esmâ Fethiye Güçlü	-	Genç Timaş	13+

İçerik Analizi ve Kodlamalar

Bu ölçütleri karşılayan kitapların belirlenmesinin ardından içerik analizleri gerçekleştirilmiştir. İçerik analizi, bir konu hakkında yapılan çalışmaların sonuçlarının tanımlayıcı bir boyutta değerlendirilmesine yönelik sistematik bir analiz tekniğidir (Creswell, 2014; Patton, 2014). İçerik analizi için daha önce Dyches vd. (2001) çalışmasında belirtilen değerlendirme formu kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan formun tercih edilme nedeni eserlerin edebî niteliklerinin yanı sıra özel gereksinimli bireylerin eserlerde nasıl betimlendiğine de yer vermesidir. Değerlendirme formu, özel gereksinimli bireyleri konu alan eserleri: (a) özel gereksinimli bireylerin karakter betimlemeleri; (b) karakterlerin, özel gereksinimi olan ve olmayan diğer bireylerle ilişkisi; (c) özel gereksinimli birey ve diğer bireylerdeki değişim ve (ç) özel gereksinime yönelik özel konulardan oluşan dört tema çerçevesinde incelemeye olanak tanımaktadır. İlâveten bu formda özel gereksinimli bireylerin karakter tasvirlerinin ve sosyal ilişkilerinin edebî ve sanatsal unsurlarla birlikte incelenmesine fırsat sunulmaktadır (Dyches vd., 2001; Dyches vd., 2009; Dyches & Prater, 2005). Kitaplardaki karakter sayıları belirlenirken karakter özelliklerine ve kurdukları ikili ilişkilere değinilmeyen karakterler değerlendirmeye alınmamıştır. Örneğin “İçimdeki Müzik” kitabında Melody haricinde birçok özel gereksinimli çocuğun bulunduğu H-5 adında bir sınıftan bahsedilmektedir. Bu sınıfta fiziksel yetersizliği olan Ashley, fiziksel ve zihinsel yetersizlikleri olan Carl, Down Sendromlu Maria, özel gereksinimleri net olarak tanımlanmayan Gloria ve Freddy gibi okurun derinlemesine tanıyamayacağı, yalnızca temel özelliklerinden haberdar olabildiği karakterler vardır. Bu karakterler kapalı karakterlerdir. Bir başka deyişle okur onları yakından tanıyamamakta, iç dünyalarını bilememektedir. Bu nedenle romanlarda ana ve yardımcı karakter olarak çok yönlü ilişkiler kuran bireyler değerlendirmeye dâhil edilmiştir.

Eserlerde özel gereksinimli karakterleri incelemek için formda yer alan karakter özellikleri, kurgu, tasvir, karakter gelişimi ve bakış açısı kodlama kategorileri kullanılmıştır (Dyches, Prater, vd., 2001; Dyches vd., 2018; Dyches & Prater, 2005; Taylor vd., 2020). Karakter özellikleri, karakterlerin özel gereksinim durumlarını ve ana veya yan karakter olup olmadıklarını tespit etmek için kullanılmıştır. Kurgu temasının içeriğinde gerçekçi, yarı gerçekçi ve gerçek dışı olmak üzere üç kodlama kategorisi yer almaktadır. Gerçekçi bir biçimde kurgulanmış eserlerde olağanüstülük, fantastik öğeler yer almazken gerçek dışı kurgularda bu özellikler yer alabilmektedir. Zaman zaman da olağanüstülükler eserin bütününe yayılmadan kısmen yer alabilmektedir. Bu eserler de yarı gerçekçi olarak kodlanmıştır. Özel gereksinimli bireylerin karakter tasvirleri için belirlenen kodlar: Olumlu, olumsuz ve nötrdür. Olumlu betimlemeler; (a) özel gereksinimli bireyler için yüksek beklentiler öngörülen, (b) olumlu katkıların göz önüne çıkarıldığı, (c) güçlü yönlerin geliştirildiği, (ç) bireylerin seçimlerinin ön plana çıkarıldığı, (d) diğer bireylerle gelişen karşılıklı ilişkilerin tasvir edildiği, (e) özel gereksinimli bireylerin diğer bireylerle eşit vatandaşlık haklarına sahip olduğunun garanti edildiği betimlemelerdir (Dyches vd., 2001). Bu özelliklerin tam karşılığı şeklinde yapılan tasvirler ise olumsuz olarak kodlanmıştır. Nötr betimlemelerde herhangi bir özellik öne plana çıkarılmamaktadır. Karakter gelişimine ait kodlar devinimsel ve durağan olarak belirtilmiştir. Devinimsel karakterler, roman boyunca sürekli olarak bilgi ve beceri açısından gelişim gösterirken durağan karakterlerde herhangi bir gelişim söz konusu değildir (Dyches & Prater, 2000). Bakış açısı kodlamalarında ise kitapların kimin bakış açısından anlatıldığı (birinci kişi veya üçüncü kişi) belirtilmiştir. Kodlamalara ilişkin örneklere eserlerden alıntılarla birlikte bulgular kısmında yer verilmiştir.

Çalışmada analiz edilen bir diğer konu ise özel gereksinimli karakterlerin özel gereksinimli olmayan karakterlerle ilişkisidir. Bu ilişkileri analiz etmek için Dyches ve diğerleri (2001) çalışmalarında belirttikleri (a) birincil ilişkiler, (b) mağdur, suçlu ya da koruyucu ilişkisi, (c) bağımlı ve bakıcı ilişkisi, (ç) arkadaşlık, (d) öğrenci ve öğretmen ilişkisi, (e) birliktelikten kaçınma ve (f) suçluluk hissetme olmak üzere yedi ilişki türünden hareketle incelenmiş ve betimlenmiştir.

Kodlayıcılar Arası Güvenirlilik

Çalışmada incelenecek eserlerin belirlenmesinin ardından ikisi özel eğitim ikisi Türkçe eğitimi alan uzmanı olan araştırmacılar tarafından eserler okunmuş ve içerik analizleri yapılmıştır. İlk olarak çalışmada yer alan eserlerin %20'sinin incelenmesi amacıyla sekiz eser tüm araştırmacılar tarafından bağımsız bir biçimde okunarak kodlamalar yapılmıştır (O'Connor & Joffe, 2020). Araştırmacılar daha sonra bir araya gelip kodlamalarını karşılaştırmıştır. Görüş ayrılığı tespit edilen kodlamalarda eserler yeniden gözden geçirilmiş, farklılıklar tartışılmış ve araştırmacılar arasında görüş birliği sağlanmıştır. Araştırmacılar her kitabı en az iki kişi okuyarak kodlamaları tamamlayıp karşılaştırmalarını yapmıştır. Bu karşılaştırmalar gerçekleştirilirken araştırmacıların tamamı çalışma ortamında hazır bulunmuştur. Bu çalışmanın güvenilirlik hesaplaması kodlayıcılar arası güvenilirlik yöntemiyle yapılmıştır. Kodlayıcılar arası güvenilirlik hesaplamasında Miles ve Huberman (1994) tarafından geliştirilen "Görüş birliği / (Görüş birliği + Görüş ayrılığı) x 100" formülü kullanılmıştır. Görüş ayrılıklarının giderilmesinin ardından çalışmanın kodlayıcılar arası güvenilirliği %100 olarak hesaplanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırmanın bulguları, önce bir tabloda toplu hâlde gösterilmiştir. Ardından her bir sütundaki bulgu setinin ne anlama geldiği sırasıyla açıklanmıştır. Sonrasında eserlerden alıntılarla bu açıklamalar desteklenmiştir.

Tablo 2

Özel Gereksinimli Karakteri Olan İlk Gençlik Çağı Romanlarının Analizi

No	Kitap ismi	Karakter	Kişisel özellikler	Karakter özelliği	Kurgu	Tasvir	Karakter gelişimi	Bakış açısı
1	İçimdeki Müzik	Melody	Beyin felci geçirmiş fiziksel yetersizliği olan 11 yaşında bir kız	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Melody
2	Louise Braille	Louise Braille	Görme yetersizliği olan bir erkek	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Üçüncü kişi
3	Annemin Kelimeleri	Sophia	Zihin yetersizliği olan bir kadın	Yardımcı karakter	Gerçekçi	Nötr	Durağan	Heidi, Sophia'nın kızı
4	Harflerin Dansı	Ally	Disleksi olan bir kız	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Ally
5	Hayatı Sevmeye Devam Et	Beer	Görme yetersizliği olan bir erkek	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Üçüncü kişi

Tablo 2 (devam)

No	Kitap ismi	Karakter	Kişisel özellikler	Karakter özelliği	Kurgu	Tasvir	Karakter gelişimi	Bakış açısı
6	Mucize	August	Fiziksel bozukluğu ve işitme yetersizliği olan 11 yaşında bir erkek	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Çoklu anlatıcı
7	Nemik ile Onbaşı	Nemik	Fiziksel yetersizliği olan bir kız çocuk	Ana karakter	Gerçek dışı	Nötr	Durağan	Üçüncü kişi
		Doğan	Doğuştan görme yetersizliği olan bir genç erkek	Ana Karakter	Gerçekçi	Olumlu	Durağan	
8	Parmak Uçları	Mert	Sonradan görme yetersizliği meydana gelen bir genç erkek	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	
		Selma	Sonradan görme yetersizliği oluşan bir kadın (Işık'ın annesi)	Yardımcı karakter	Gerçekçi	Olumsuz	Durağan	
9	Petey	Petey	Fiziksel yetersizliği olan bir erkek	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	
		Calvin	Fiziksel ve zihinsel yetersizlikleri olan bir erkek	Yardımcı karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Üçüncü kişi
10	Derin Gölgeleler	Rico	Zihin yetersizliği olan bir erkek çocuk	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	
		Oskar	Üstün yetenekli bir erkek çocuk	Yardımcı karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Rico
11	Horoz Adam ve Korsan	Yağmur	İşitme yetersizliği olan 10 yaşında bir erkek çocuk	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Yağmur
12	Kiraz Ağacı ile Aramdaki Mesafe	Mafalda	Görme yetersizliği olan 9 yaşında bir kız çocuk	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Mafalda
13	Gazeteci Çocuk	Victor	Dil ve konuşma bozukluğu olan 11 yaşında bir erkek çocuk	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Victor
14	Mırıldanan Çocuk	Tommi	OSB'li bir erkek çocuk	Yardımcı karakter	Gerçekçi	Nötr	Durağan	Pepe (Kedi)
15	Gökkuşluğu Yazı	Göksu	OSB'li bir kız	Yardımcı karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Melisa
16	Sıradışı	Anna	Beyin felci geçirmiş 11 yaşında bir kız	Yardımcı karakter	Gerçekçi	Nötr	Durağan	Pansy (Anna'nın arkadaşı)
17	Kekeme Hamlet	Hikmet	Dil ve konuşma bozukluğu olan bir genç erkek	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Hikmet
18	Ben Bir Hayaletim	Mila	10 yaşında OSB'li bir kız	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Mila
19	Dünyayı Sırtında Taşıyan Balık	Emir	İşitme yetersizliği olan bir çocuk	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Emir
20	Kristal Yelkenli	Eduardo	Fiziksel yetersizliği olan 13 yaşında bir erkek	Ana karakter	Gerçek Dışı	Nötr	Durağan	Üçüncü kişi
21	Lars Çok Komik	Lars	Down sendromlu bir erkek çocuk	Yardımcı karakter	Gerçekçi	Nötr	Durağan	Amanda
22	Elleriyle Gören Çocuk	Kâmil	Görme yetersizliği olan beş yaşında bir erkek çocuk	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Üçüncü kişi
23	Yıldızlar Neden Oluşur	Ela	Görme yetersizliği olan beş yaşında bir kız çocuk	Yardımcı karakter	Gerçekçi	Nötr	Durağan	
		Libby	12 yaşında turner sendromlu bir kız çocuğu	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Libby

Tablo 2 (devam)

No	Kitap ismi	Karakter	Kişisel özellikler	Karakter özelliği	Kurgu	Tasvir	Karakter gelişimi	Bakış açısı
24	Sıradışı Basit	Basit	Zihin yetersizliği olan 22 yaşında bir erkek	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Üçüncü kişi
		Amira	İşitme yetersizliği olan bir kız çocuk	Yardımcı karakter	Gerçekçi	Nötr	Durağan	
25	Kadife Pantolonlu Çocuk	Obayda'nın babası	Fiziksel yetersizliği olan erkek bir yetişkin	Yardımcı karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Obayda
26	Koşmak İstiyorum	Jessica	Fiziksel yetersizliği olan bir genç kız	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Jessica
		Rosa	Beyin felci olan bir kız	Yardımcı karakter	Gerçekçi	Nötr	Durağan	
27	Enno ya da Asfalttaki Karahindiba	Enno	11 Yaşında üstün yetenekli bir erkek çocuk	Ana karakter	Gerçekçi	Nötr	Durağan	Üçüncü kişi
		Olsen	11 Yaşında üstün yetenekli bir erkek çocuk	Yardımcı karakter	Gerçekçi	Olumlu	Durağan	
28	Kelebek Zihinli Çocuk	Jamie	11 Yaşında DEHB olan bir kız	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Jamie
29	Gümüş Patenler	Raff Brinker	Beyin hasarı sonucu yatağa bağlı kalan bir adam	Yardımcı karakter	Gerçekçi	Nötr	Devinimsel	Üçüncü kişi
30	Ada	Phillip	12 yaşında görme yetersizliği olan bir erkek çocuk	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Phillip
31	Bir Gün Herkes	Mahir	OSB'li 8 yaşında bir erkek çocuk	Yardımcı karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Asmin
32	Çaylak Gazeteci	Victor	16 yaşında konuşma yetersizliği olan bir erkek	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Victor
33	Bana Bir İşaret Göster	Mary	İşitme yetersizliği olan 11 yaşında bir kız	Ana karakter	Gerçekçi	Nötr	Devinimsel	Mary
34	Sessizliğin Sesi	Louis	İşitme yetersizliği olan bir adam	Yardımcı karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Myron Uhlberg (Louis'in oğlu)
35	Sol Ayağım	Christy	Beyin felci geçirmiş fiziksel yetersizliği olan bir erkek	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Christy
36	Bir Tür Kıvılcım	Adeline	OSB'li bir kız	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Adeline
		Keedie	OSB'li bir kız	Yardımcı karakter	Gerçekçi	Nötr	Durağan	
37	İçimdeki Melodi	Melody	Beyin felci geçirmiş fiziksel yetersizliği olan 12 yaşında bir kız	Ana karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Mila
38	Güneşten Sonra	Andy (Andrea)	Fiziksel yetersizliği olan genç bir erkek	Yardımcı karakter	Gerçekçi	Olumlu	Devinimsel	Üçüncü kişi

Not: OSB = otizm spektrum bozukluğu; DEHB = dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu.

İncelenen 38 ilk gençlik çağı romanında toplamda 48 özel gereksinimli bireye yer verilmiştir. Yedi kitapta iki, bir kitapta üç, kalan kitaplarda birer özel gereksinimli karakter bulunmaktadır. İncelenen romanlarda yeni doğan kız ve erkek çocuğundan yetişkin erkek ve kadına kadar geniş bir yaş aralığında sunulan özel gereksinimli karakterlerin 20'si kız, 28'i erkektir ve kitapların tamamında karakterlerin cinsiyetleri açıkça belirtilmiştir.

Eserlerde özel gereksinim durumları çeşitlilik göstermektedir. Araştırmaya dâhil edilen romanlardaki karakterlerin özel gereksinim sınıflandırma kategorileri dikkate alındığında 10'unun görme yetersizliği, 11'inin fiziksel yetersizlik, altısının işitme yetersizliği, altısının zihin yetersizliği, altısının OSB, beşinin beyin felci, üçünün dil ve konuşma bozukluğu, üçünün üstün yetenekli, birinin özel öğrenme güçlüğü, birinin dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, bir karakterin fiziksel bozukluğu olmak üzere toplamda 53 özel gereksinim durumu tespit edilmiştir. Zihin yetersizliği olan karakterlerin yer aldığı kitapların dördünde türü belirtilmemiş zihin yetersizliği, birinde Down sendromu, birinde de Turner sendromu işlenmektedir. Dil ve konuşma bozukluğu olan karakterlerin yer aldığı kitapların tamamında kekeme bireylerin hikâyeleri anlatılmıştır. Özel öğrenme güçlüğü işleyen kitaptaki karakterde ise disleksi vardır. İncelenen kitaplarda birden fazla özel gereksinim türüne sahip kahramanlar olduğu için inceleme sonucunda kahraman sayısından fazla özel gereksinim durumu tespit edilmiştir.

Bu karakterlerin tabloda yer alan özellikleri incelendiğinde 29'unun ana karakter, 19'unun yardımcı karakter olduğu görülmektedir. Eserlerin bir bölümünde birden fazla özel gereksinimli karakter yer almaktadır ve bazen özel gereksinimli bireylerden biri ana karakterken diğeri yardımcı karakter (Sıradışı Basit); zaman zaman da iki özel gereksinimli birey de yardımcı karakter (Gökkuşluğu Yazı) olabilmektedir. Araştırmaya dâhil edilen kitaplardaki aile yapıları incelendiğinde eserlerin büyük çoğunluğunda anne, baba ve kardeşlerin varlığından bahsedilen çekirdek aile yapısının ($n = 28$), üçünde amca, dede, dayı, teyze gibi bireylerden oluşan geniş ailelerin, ikisinde sadece çocuk ve annenin bulunduğu ve ikisinde de parçalanmış aile yapılarının olduğu görülmektedir. Kitapların dördünde ise herhangi bir aile yapısına yer verilmemiştir.

İlk gençlik çağı romanları kurgu türü açısından incelendiğinde Nemik ile Onbaşı ve Kristal Yelkenli dışında tüm kitapların gerçekçi kurguya sahip olduğu görülmektedir. Gerçekçi kurguya sahip kitapların tamamında karakterler gerçekliğe uygun ilişkiler kurarak kendilerinden beklenen düzeyde, özel gereksinimlerine uygun davranışlar sergilemektedir. Örneğin "Sol Ayağım" isimli kitabın aynı zamanda yazarı olan Christy, beyin felci geçirmiş özel gereksinimli bir bireydir ve sol ayağı haricinde hiçbir uzvunu istemli bir şekilde hareket ettirememektedir. Annesinin desteği ile gelişim gösteren Christy, sol ayağını kullanarak nesnelere uzanmakta ve çizimler yapmaktadır. Ayrıca kardeşleri ve kardeşlerinin arkadaşlarıyla gezilere katılmakta, onlarla vakit geçirmektedir. Zamanla sol ayağını kullanma becerisini geliştiren özel gereksinimli Christy, kendi yazılarını yazmaya başlamış ve bu gelişim serüveninin bir ürünü olarak Sol Ayağım isimli kitabı kaleme almıştır. "Sessizliğin Sesi" kitabında da benzer şekilde hem kitabın kahramanlarından biri hem de yazarı olan Myron Uhlberg, işitme yetersizliği olan bir ailedeki yaşamını anlatmaktadır. Babası Louis'in işitme yetersizliğinden dolayı toplumda saygınlıktan mahrum kalışına dikkat çeken yazar, yaşadığı dönemdeki insanların özel gereksinimli bireylere bakış açısını gerçekçi bir anlatımla aktarmaktadır. Diğer taraftan "Kadife Pantolonlu Çocuk" kitabında ise bir kaza sonucu Obayda'nın babasının bacağını kaybetmesiyle yaşamları tümüyle değişen bir ailenin anlatıldığı görülmektedir. Afganistan'daki köyüne taşınmak zorunda kalan ailenin ve başkahraman Obayda'nın yaşadığı sorunlar ile babasının özel gereksinimli bir birey olmayı kabullenme sürecinin gerçeklik kavramının dışına çıkılmadan anlatıldığı kitapta, kurgu doğal yaşam seyrine uygun olarak ilerlemektedir.

Gerçek dışı kurguya sahip iki eserden biri olan "Nemik ile Onbaşı"nda fiziksel yetersizliği olan Nemik, ailesi tarlada çalışırken sürekli olarak ağacın altında ailesinin işlerini bitirmesini beklemekte ve bu süreçte oldukça sıkılmaktadır. Bir gün karıncaları fark eden Nemik, iki karıncayı dövüştürmeye karar verir ve bu dövüş sonucu karıncalardan biri ağır bir şekilde yaralanır. Bu olay sonrasında Onbaşı adındaki karıncanın Nemik'e: "Nemik, anneciğim bak döndüm." (s.63) demesinin ardından gerçek dışı kurgu öğeleri gözlemlenmeye başlanır. Nemik ve Onbaşı'nın uçarak farklı bir mekâna gittiklerini gösteren şu cümleler kurgunun gerçek dışılığına işaret etmektedir: "Sözü biter bitmez kendisini karıncasının sırtında, iki kanadının arasında buldu. Önce karıncasının mı onu taşıyabilecek kadar büyüdüğünü, yoksa kendinin mi karıncanın sırtına yerleşebilecek kadar küçüldüğünü kavrayamadı. Sonunda kendisinin küçük bir kız olduğunu anladı. Bir susam tanesi kadar olmuştun..." (s.71).

Karakter tasviri temasında da görüldüğü üzere incelenen kitaplardaki karakterlerin 33'ü olumlu, 14'ü nötr, 1'i ise olumsuz tasvir edilmiştir. Olumlu tasvirlerin öne çıktığı kitaplardan biri "Bir Tür Kıvılcım"dır. OSB'yi konu edinen bu kitabın başkahramanı 11 yaşındaki OSB'li Adeline'dir. Adeline üç kız kardeşin en küçüğü ve aynı ailenin ikinci OSB'li çocuğudur. Kitabın ilk sayfalarında okur Adeline'in öğretmeni Murphy ile yaşadığı olumsuz duruma şahit olmaktadır. Özel gereksinimli bireylere karşı farkındalığı olmayan bir öğretmenin sınıfında eğitim gören başkahraman, zaman zaman sınıftaki diğer arkadaşlarının hoş olmayan davranışlarına maruz kalır. Adeline'in asıl macerası öğretmenin sınıfında anlattığı ve daha sonra kendisinin de üzerine okumalar yaptığı Juniper köyünde geçmişte yaşayan cadıları öğrenmesiyle başlamaktadır. Cadı olarak nitelendirilen insanların öldürülmesinden fazlasıyla etkilenen ve cadılarla kendi özel gereksinimi arasında bir bağ kuran Adeline, köy meclisinde onların anısına bir anıt yapılmasını teklif eder ancak köy meclisi tarafından dikkate alınmaz. Bunun üzerine bir kampanya başlatan Adeline, yeni tanıştığı arkadaşı Audrey ile birlikte köye anıtın yapılması için birçok

girişimde bulunur ve sonunda köy meclisinin ikna olmasını sağlar. Eserden alınan şu cümleler karakterin başarısını gösterir niteliktedir: “Juniper’da cadı olmakla suçlanıp idam edilen pek çok kadının anısına. Bu levha onların hayatlarını onurlandırır ve hoşgörüsüzlüklerin sonlanmasına katkıda bulunur. ...OSB’li insanlar muhtemelen yüzlerce yıldır hiç takdir edilmeden pek çok şey yaptılar. Belki de bu bir geçiş törenidir.” (s. 204).

Özel gereksinimli bireyin herhangi bir özelliğinin ön plana çıkarılmadığı, nötr tasvir edildiği kitaplardan biri “Sıra Dışı”dır. Kitabın başkahramanı Pansy ve yardımcı karakter olarak betimlenen Anna iki yakın arkadaştır. Birçok etkinliği birlikte yapan ikilinin yolları; Pansy’nin Anna’ya verdiği sözü tutmaması üzerine ayrılır. Anna kamptayken yüksek ateş sonucu menenjit geçirir ve o günden sonra hiçbir zaman eskisi gibi olmaz. Anna’ya verdiği sözü tutamadığı için kendisini suçlu hisseden Pansy, yaşamını Anna’ya adar ancak en yakın arkadaşı artık tekerlekli sandalyesinde etrafındakilerle hiçbir şekilde iletişim kurmayan bir insana dönüşmüştür. Anna karakteri kitap boyunca herhangi bir gelişim göstermeyen, olumlu katkılarının ön plana çıkarılmadığı ve diğer karakterlerle iletişimi olmayan bir karakter olarak betimlenmiştir.

Özel gereksinimli karakterlerin olumsuz tasvir edildiği tek kitap “Parmak Uçları”dır. Görme yetersizliğini konu edinen kitapta Doğan, Mert ve Selma adlarında özel gereksinimli üç karakter bulunmaktadır. Doğuştan görme yetersizliği olan Doğan ve sonradan görme yetersizliği yaşayan Mert, kitapta olumlu tasvir edilirken kitabın sonlarına doğru varlığından bahsedilen Selma’nın kitabın ana karakterlerinden biri olan Işık’ın annesi olduğu ve geçmişte görme yetersizliğinin olduğu anlaşılmaktadır. Selma, genç yaşta görme yetersizliğinin yarattığı duygulardan dolayı birtakım psikolojik sorunlar yaşamıştır. Bu süreci kabullenme gücünü kendisinde bulamayan karakter, içinde bulunduğu psikolojik bunalım sebebiyle intihar etmiştir.

İlk gençlik çağı romanlarındaki anlatıcı bakış açıları incelendiğinde en fazla tercih edilen bakış açısının özel gereksinimli bireyin gözünden anlatım olduğu ($n=17$), bu bakış açısını ise sırasıyla üçüncü kişi bakış açısı ($n=11$) ve kitapta bulunan diğer karakterlerin bakış açısının ($n=9$) takip ettiği görülmektedir. Kitaplar arasında sadece bir kitapta çoklu bakış açısı ($n=1$) ile anlatımın olduğu tespit edilmiştir.

Karakter gelişimi temasındaki bulgular incelendiğinde karakter gelişimlerinin devinimsel ve durağan olarak betimlendiği görülmektedir. Devinimsel, gelişim gösteren ve gelişmeye devam eden karakterleri ifade ederken durağan, herhangi bir gelişim göstermeyen karakterleri belirtmektedir. Kitaplardaki karakterlerin 33’ü devinimsel karakter gelişimi, 15’i ise durağan karakter gelişimi göstermektedir. Örneğin “Gümüş Patenler” kitabındaki Raff Brinker; işyerinde düşerek başını çarpması sonucunda 10 yıl boyunca yatağa bağlı kalan, konuşamayan ve hareket edemeyen bir adamdır. Roman kurgusu içerisinde yaşanan birçok olayın ardından Raff Brinker’in yavaş yavaş hareket ettiği ve konuşmaya başladığı görülmektedir. Kitaptan alınan şu cümleler özel gereksinimli karakterin gelişimini örneklendirmektedir: “Eşinin ve çocuklarının yardımıyla yavaşça doğrudu. Tüm cesaretini toplayarak bir adım atmaya başladı. Büyük bir sevinçle: oh, yürüyebiliyorum dedi.” (s.92). “Lars Çok Komik” kitabında ise özel gereksinimli karakterin herhangi bir gelişme göstermeyerek durağan karakter gelişimi sergilediği görülmektedir. Down sendromlu olan Lars, okurla tanıştığındaki karakter özelliklerini kitabın sonuna kadar korumaktadır ve herhangi bir gelişim ve ilerleme özelliği göstermemektedir.

Özel gereksinimli karakterlerin özel gereksinimli olan veya olmayan diğer karakterlerle kurdukları ilişkiler incelendiğinde Dyches ve diğerleri (2001) de çalışmasında belirttikleri (a) birincil ilişkiler, (b) mağdur, suçlu ya da koruyucu ilişkisi, (c) bağımlı ve bakıcı ilişkisi, (ç) arkadaşlık, (d) öğrenci ve öğretmen ilişkisi, (e) birliktelikten kaçınma ve (f) suçluluk hissetme olmak üzere yedi ilişki türü kitapların birçoğunda tespit edilmiştir. Roman türünün yapısı gereği karakterler çok fazla ilişki kurdukları için bu ilişkilerin frekansları birbirine yakın olsa da özel gereksinimli bireylerin en sık akrabalarıyla, ardından aileleriyle ve en az da hayvanlarla ya da oyuncaklarla ilişki kurdukları belirlenmiş ve betimleyici analizlere yer verilmiştir.

Örneğin Horoz Adam ve Korsan’ın özel gereksinimli karakteri ablasıyla kurduğu birincil ilişkiyi “En büyük destekçim ablamdı. Başkaları yapma uzak dur derken ablam, aferin, başardın derdi.” (s. 29) sözleriyle anlatmıştır. Ben Bir Hayaletim’deki özel gereksinimli karakter; arkadaşlarının birliktelikten kaçınma davranışını “Bazen saydam olduğumu düşünürüm. Arkadaşlarım bana bakarlar, bakışları içimi delip geçer. Mesela, arkamda ağaç varsa o görünür, duvar görünür. Ben görünmem ama koskoca sınıfta kimse beni görmez. Çünkü ben onlara göre yokum, yokmuşum yani. Su gibiyim. Hayır, hayır, aslında ben bir hayaletim.” (s. 5) şeklinde ifade etmiştir. Kelebek Zihinli Çocuk’taysa özel gereksinimli çocuk, babasının kendisine yönelik koruyucu tavrının verdiği zararı, “Keşke babam her şeyimle ilgilendiği kadar ilaçlarımla da ilgilense DEHB için ilaç almama izin verseydi. Kullanmam gerektiğinde sürekli pır pır etmeyen sıradan bir beyne sahip olmak güzel olurdu” (s. 131) sözleriyle dile getirmiştir. Bir Tür Kıvılcım’daki özel gereksinimli Addie’nin ise geçmişte kasabasında yaşayan cadılar anısına yaptırmak istediği heykel için en iyi arkadaşı Audrey ile yaptığı iş birlikleri ve verdiği mücadeleler

arkadaşlık ilişkisine örnek teşkil etmesi açısından değerli veriler sunmaktadır. Diğer taraftan İçimdeki Müzik kitabındaki özel gereksinimli ana karakterin fiziksel yetersizliği nedeniyle diğer kahramanlara ihtiyaç duyması bağımlı ve bakıcı ilişkisi açısından oldukça önemlidir. Ana karakter Melody'nin şu sözleri bu ilişkiyi örneklendirmektedir: “Okulda tuvalete gitmek berbat bir şey. Birinin beni sandalyemden kaldırması ve tuvalete oturtması gerekiyor ve orada tutması gerekiyor ki düşmeyeyim. Bittiğinde ise altımı silmeleri gerek.” (s.164).

Tartışma

Zenginleştirilmiş okuma deneyimleri, gençlere özel gereksinimli bireylerle ilgili farkındalık kazandırabilmek açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmada özel gereksinimli bireylere karakter olarak yer veren 38 ilk gençlik çağı romanı, içerik analizi tekniğiyle incelenmiştir. Alanyazında özel gereksinimli bireylerin kitaplarda yer alan karakter betimlemeleri ve normal gelişim gösteren akranlarıyla olan ilişkilerini inceleyen çalışmalar (Dyches & Prater, 2000; 2005; Dyches vd., 2001) çerçevesinde incelemeler yapılmıştır. Bu bölümde, incelenen eserlerden elde edilen bulgular tartışılarak gelecek çalışmalar için önerilere yer verilmiştir.

Eserlerde çeşitli özel gereksinim türleri tespit edilmiştir. Özel gereksinim türlerinin dağılımı şu şekildedir: Görme yetersizliği (10 roman), fiziksel yetersizlik (11 roman), işitme yetersizliği (6 roman), zihin yetersizliği (6 roman), otizm spektrum bozukluğu (6 roman), beyin felci (5 roman), dil ve konuşma yetersizliği (3 roman), üstün yetenek (3 roman), özel öğrenme güçlüğü (1 roman), dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (1 roman) ve fiziksel bozukluk (1 roman). Yetersizliğin sıklığı ve görünürlüğü, onun toplum tarafından kabulünü etkilemektedir. Bir başka deyişle dışarıdan bakınca doğrudan görülebilen ve sık sık rastlanan yetersizlikler daha kolay kabul görmektedir (Koç vd., 2010). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının (2022) yayımlanmış olduğu “Engelli ve Yaşlı İstatistik Bültenine” göre en sık rastlanan özel gereksinim durumları sırasıyla zihin yetersizliği ve fiziksel yetersizliklerdir. Bunları görme ve işitme yetersizlikleri takip etmektedir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre kitaplardaki özel gereksinim kategorilerinin dağılımı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının verileri ile farklılık göstermektedir. Öztürk ve diğerleri (2022), incelenmiş oldukları okul öncesi dönem resimli öykü kitaplarında yalnızca dışarıdan görülebilen yetersizliklere daha çok yer verildiğini belirtmişlerdir. Bu çalışmada incelenen kitaplarda dışarıdan görülebilen özel gereksinim türlerine sahip karakterler çoğunlukta olsa da doğrudan gözlenemeyen özel gereksinim türlerine de (zihin yetersizliği, OSB, işitme yetersizliği vb.) yer verilmiştir. Bu durum okuyucu kitlesinin yaş aralığıyla ilişkili olabilir çünkü okul öncesi dönemdeki çocuklar yalnızca somut zihinsel işlemler gerçekleştirebilmekteyken (Piaget, 2000) ilk gençlik çağına yönelik eserlerde bu tür sınırlar yoktur. Bu sebeple farklı özel gereksinim türlerinin sunumu bakımından çeşitlilik sağlanmıştır. Ayrıca resimli öykü kitaplarından farklı olarak roman türü, gözle görülmeyen yetersizlik türlerinin anlatılmasına daha fazla imkân tanımaktadır. Leininger ve diğerleri (2010) tarafından ödül alan kitaplardaki özel gereksinimli karakterlerin incelendiği çalışmada da doğrudan gözlenebilen özel gereksinim türlerinin (örneğin fiziksel, işitme, görme yetersizlikleri) doğrudan gözlenemeyenlere göre (örneğin zihin yetersizliği, özel öğrenme güçlüğü, otizm spektrum bozukluğu) daha fazla tercih edildiği belirtilmiştir. Bu çalışmanın sonuçları Leininger ve diğerlerinin araştırmasıyla benzerlik göstermektedir. Lemoine ve Schneider (2021) ise çocuk kitaplarının yaklaşık 20 yıllık gelişimini OSB açısından inceledikleri çalışmalarında gözlenemeyen özel gereksinim türlerinden biri olan OSB’yi konu alan eserlerin artış eğiliminde olduğunu belirtmişlerdir.

Eserler, kurguları bakımından gerçekçi ve gerçek dışı olarak sınıflandırılmıştır. Bu çalışmada incelenen eserlerin kurgularının iki kitap dışında gerçekçi olduğu görülmektedir. Okul öncesi dönem resimli öykü kitaplarındaki kurguların incelendiği çalışmalarda da bu araştırmanın sonuçlarına benzer şekilde gerçekçi kurguya ağırlık verildiği görülmüştür (Kaymaz, 2017; Kırkgöz & Diken, 2019; Öztürk vd. 2022). Fakat geçmişte bunun böyle olmadığı Rubin ve Watson’ın (1987) klasik eserlerdeki kurgulara ilişkin araştırmalarının sonuçlarından anlaşılmaktadır. Bu araştırmalara göre klasik eserlerin çoğu gerçek dışı kurguya sahiptir. Öte yandan güncel araştırmaların sonuçları (Kaymaz, 2017; Kırkgöz & Diken, 2019; Öztürk vd. 2022) özel gereksinimli bireyleri konu alan gerçekçi kurguya sahip eserlerin sayısının arttığına işaret etmektedir. Kırkgöz ve Diken (2019) özel gereksinimli karakterlerin yer aldığı eserlerde gerçekçi kurgulara yer verilmesinin özel gereksinimli bireylere ilişkin doğru bilgilerin edinilmesinde önemli olduğunu vurgulamıştır.

Özel gereksinimli karakterlerin yer aldığı kitaplar, okurlara onların hayatın içerisinde var olduklarını hissettirme ve benzer duyguları deneyimledikleri bilgisini aktarma imkânı tanır. Bu doğrultuda özel gereksinimli bireyler olumlu, olumsuz ve nötr olarak tasvir edilebilir. İncelenen 38 kitapta yer alan 48 karakterin 33’ü olumlu şekilde tasvir edilmiştir. İncelenen eserlerdeki tasvirlerin olumlu olması özel gereksinimli bireylerin toplumun bir parçası olduklarını, çeşitli görevler verildiğinde bu görevleri başarılı bir şekilde yerine getirebildiklerini, uygun destek sağlandığında akademik yaşantılarında veya çeşitli becerilerde özel gereksinimli olmayan akranları gibi başarılı olabileceklerini ve bazı işlerde çalışabileceklerini belirtmektedir. Okuyucu kitlesinin yaş aralığı

düşünüldüğünde bütün bu başlıklara ilişkin birtakım ön yargıların olabileceği ön görülebilir ancak nitelikli eserlerle gerçekleştirilecek okuma etkinlikleri, özel gereksinimli bireylere ilişkin dolaylı deneyimler sağlayarak söz konusu önyargıların sağlıklı bilgilerle yer değiştirmesine yardımcı olacaktır (Dyches, vd., 2006; Leininger vd., 2010). Olumlu tasvirlerin yanı sıra eserlerin içerisinde nötr ($n = 14$) tasvirlerin de yer aldığı görülmüştür. Nötr tasvirlerin yer aldığı eserlerin 10'unda özel gereksinimli bireyler yan karakterlerdir. Diğerlerinde ana karakterdir. Eserlerde nötr tasvirlerin bulunması özel gereksinimli bireylere ilişkin çeşitliliği yansıtmaya açısından yararlı olabilir. Bulgulardan hareketle okurun bu eserler sayesinde özel gereksinimli bireylerin olumsuz yaşantılar geçirebildikleri gibi belirli koşullar altında son derece verimli, üretken bir hayat sürebileceklerine ilişkin de bir farkındalık kazanabilir. Bundan dolayı özel gereksinimli karakterleri içeren eser sayısının artırılması ve tasvirlerde çeşitliliğin sağlanması, okuyuculara farklı bakış açıları kazandırmada son derece önemlidir.

Çalışmanın bulgularından bir diğeri de eserlerdeki özel gereksinimli karakterlerin gelişimleri ile ilgilidir. Devinimsel ve durağan olarak sınıflandırılan karakter gelişiminde özel gereksinimli bireylerin eserdeki akademik ve sosyal becerilerinin gelişimi incelenmiştir. Kitaplardaki özel gereksinimli karakterlerin 33'ü devinimsel özellikler göstermiştir. Bu durum uygun koşullar sağlandığında özel gereksinimli bireylerin var olan performanslarının daha ileriye taşınabileceğinin okurlar tarafından anlaşılması açısından önemlidir. Bir diğer önemli nokta da devinimsel gelişime yer verilen kitapların olumlu tasvir ve gerçekçi kurgularla oluşturulmuş olmalarıdır. Buradan hareketle incelemeye konu olan eserlerin özel gereksinimli bireylere yönelik olumsuz tutumların yerini olumlu tutumlara bırakmasına katkı sağlayacağı ifade edilebilir. Alanyazındaki bazı çalışmalarda özel gereksinimli bireylerin karakter gelişimlerinin devinimsel olarak sunulduğu ancak oranlarının durağan gelişime göre bu kadar yüksek olmadığı görülmektedir (Dyches vd., 2001; Dyches & Prater, 2005; Öztürk vd., 2022). Öte yandan Prater (1999), zihin yetersizliği olan karakterlerin yer aldığı 68 eseri incelemiş ve eserlerin %61'inde karakterlerin durağan bir gelişim gösterdiklerini tespit etmiştir. Bu bulgudan hareketle özel gereksinim türünün karakter gelişimi açısından belirleyici olduğu ifade edilmelidir çünkü zihin yetersizliğinde gelişimin gözlenmesi daha fazla zaman alabilir ve daha nadir görülebilirken başka yetersizlik türlerinde gelişim daha hızlı olabilir. Nitekim Koç ve arkadaşları (2010), bu yorumu destekler şekilde inceledikleri kitaplarda görülebilen yetersizlik türlerini içeren eserlerdeki değişimin daha kolay takip edilebildiğini belirtmişlerdir.

Özel gereksinimli bireylerin normal gelişim gösteren bireylerle kurmuş oldukları ilişki türlerine yönelik bulgular, bu karakterlerin akranlarıyla yoğun arkadaşlık ilişkisi kurduklarını göstermektedir. Akran ilişkilerinin büyük bir kısmı olumlu değildir ve akran şiddeti içermektedir ancak okuyucu açısından değerlendirildiğinde özel gereksinimli bireylerin akranlarıyla ilişkileri hakkında fikir sahibi olunması bakımından önemlidir. Nitekim özel gereksinimli bireylerin akran zorbalığına uğradığına ilişkin çalışmalar da bu yargıyı destekleyici niteliktedir. Örneğin Sarı ve Pürsün (2019), kaynaştırma sınıfına devam eden sekiz öğrenci ve sekiz öğretmen ile yaptıkları çalışmada özel gereksinimli öğrencilerin akran zorbalığına maruz kaldıklarını ve öğretmenlerin normal gelişim gösteren öğrencilerin bu konuda bilinçlendirilmelerini gerekli gördüklerini belirtmişlerdir. Özel gereksinimli bireylerle iletişim kurulabileceğine, ortak görevler alınabileceğine ve onlara sorumluluk verilebileceğine ilişkin önyargıların giderilmesi, incelenen eserlerde işlenmiştir. Dyches ve Prater (2005) yapmış oldukları çalışmada bu araştırmanın bulgularına paralel olarak özel gereksinimli bireylerin en sık kurduğu ilişki türünün arkadaşlık olduğunu belirtmişlerdir. Ancak alanyazında bu çalışmanın bulgularının aksine özel gereksinimli karakterlerin en sık aile bireyleriyle ilişki kurduklarını belirten çalışmalar yer almaktadır (Dyches vd., 2001; Öztürk vd., 2022). Ayrıca Kırkgöz ve Diken (2019) inceledikleri resimli çocuk kitaplarında yer alan özel gereksinimli karakterlerin akranlarıyla ve aileleriyle kurmuş oldukları ilişkilerin kısmen yeterli olduğunu belirtmiştir. İncelenen eserlerde; mağdur, suçlu ya da koruyucu ilişkisi, bağımlı ve bakıcı ilişkisi, öğrenci ve öğretmen ilişkisi, birliktelikten kaçınma ve suçluluk hissetme gibi ilişki türlerine de yer verilmiştir. Böylesi bir çeşitliliğe yer verilmiş olması okuyuculara farklı bakış açılarının kazandırılması için avantaj sağlamaktadır.

Buraya kadar özel gereksinimli bireyleri konu alan 38 roman ele aldıkları özel gereksinim türleri (fiziksel, görme, işitme, zihin vb.), kurgusal nitelik (gerçekçi-gerçek dışı); özel gereksinimli karakterlerin tasviri (olumlu-olumsuz), kurgudaki konumu (ana karakter-yardımcı karakter), gelişimsel özellikleri (durağan-devinimsel) ve diğer karakterlerle ilişkisi bakımından incelenerek alanyazındaki araştırmalarla karşılaştırılmıştır. Araştırmanın sonuçları pek çok yönden alanyazındaki çalışmaları desteklemekte; özel gereksinimli bireyler açısından gençlik edebiyatında önemli ve olumlu gelişmeler yaşandığına işaret etmektedir. Bu sonuçlardan hareketle uygulamaya ve ileride yapılacak araştırmalara yönelik bir dizi öneri sunulmuştur.

Sınırlılıklar ve Öneriler

Özel gereksinimli karakterleri olan ilk gençlik çağı romanlarını belirlemeyi ve incelemeyi amaçlayan bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Konu ile ilgili tüm romanları tespit etme sürecinde, araştırmacılar

çevrimiçi kitap satış siteleri, kitap tanıtan ve inceleyen basılı ve çevrimiçi dergiler ve fiziki kitap satışı yapan yayınevleri gibi kaynaklara bağlı kalmıştır. Bu yüzden konu ile ilgili arama yapılan kaynakların dışında yayınlanmış veya henüz yazım/yayım aşamasında olan romanlar bulunabilir. Nitekim İçimdeki Melodi ve Güneşten Sonra kitapları bu makalenin yazım sürecinde tespit edilmiş ve araştırmacılar tarafından incelenerek çalışmaya dahil edilmiştir. Bu durum çalışmanın bir sınırlılığı olarak kabul edilebilir. Bulunması halinde araştırmacılar gelecek çalışmalarda bu çalışmada yer almayan romanları veya yeni yayımlanan romanların bir incelemesini yapabilir. Ayrıca bu çalışma kapsamında incelenen romanların uygunluğunu belirlerken ilk gençlik çağında yer alan okurlardan görüş alınmamıştır. Romanlar, Özel Eğitim ve Türkçe Eğitimi alan uzman araştırmacıların incelemesi ve kitapların üzerinde veya kitap satış sitelerinde yer alan okur yaşı bilgileri dikkate alınarak çalışmaya dahil edilmiştir. Bu durum çalışmanın bir başka sınırlılığı olarak kabul edilebilir. Gelecek bir çalışmada ilk gençlik çağında yer alan okurlar ile özel gereksinimli karakterleri bulunan ilk gençlik çağı romanlarını okuma, inceleme veya farkındalık oluşturma konularında çalışmalar yapılabilir. Son olarak bu çalışmada tespit edilen romanları ortaokul veya lise sınıf düzeylerine göre bir kategorileştirmeye gidilememiştir. Ortaokul ve liselerde okul veya sınıf kütüphanelerinde özel gereksinimli karakterleri olan romanların yer alıp almadığı da incelenememiştir. Bu nedenle gelecek bir çalışmada okul ve sınıf kütüphanelerindeki eserler incelenerek özel gereksinimli karakterleri bulunan ilk gençlik çağı romanlarının bu kütüphanelerde yer alıp almadığı tespit edilmelidir.

Yazarların Katkı Düzeyleri

Yazarlar çalışmanın tüm aşamalarında eşit katkı sağlamıştır.

Kaynaklar

*İncelemeye konu olan kitapları gösterir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2022). *Engelli ve yaşlı istatistik bülteni*. <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/sayfalar/istatistikler/engelli-ve-yasli-istatistik-bulteni/>

*Ak, S. (2021). *Horoz adam ve korsan* (18. baskı). Can Çocuk.

*Ak, S. (2022). *Gökkuşluğu yazı* (9. baskı). Günışığı Kitaplığı.

*Akerlie, I. (2020). *Lars çok komik* (A. Akça-Akkoç, Çev.; 1. baskı). Sola Kidz. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2016)

*Allen, S. (2020). *Yıldızlar neden oluşur?* (K. Demir, Çev.; 1. baskı). Panama Yayıncılık. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2020)

Arıkan, A., Tomris, G., Yılmaz-Bursa, G., & Tuna, D. M. (2021). Özel gereksinimli bireylere yönelik farkındalık geliştirmede okul öncesi çocuk kitaplarımız nitelikli mi? *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(1), 19-44. <https://doi.org/10.16916/aded.797738>

*Astrid, F. (2021). *Enno ya da asfalttaki karahindiba* (S. Pelek, Çev.; 4. baskı). Kırmızı Kedi Yayınevi. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2017)

*Balpınar, Ö. (2020). *Dünyayı sırtında taşıya balık* (1. baskı). Genç Timaş.

*Brown, C. (2004). *Sol ayağım* (K. Mutlu, Çev.; 1.baskı). Nokta Kitap. (Orijinal kitabın yayın tarihi 1954)

*Clima, G. (2020). *Mırıldanan çocuk* (E. F. Güçlü, Çev.; 1. baskı). Genç Timaş. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2020)

*Clima, G. (2022). *Güneşten sonra* (E. F. Güçlü, Çev.; 1. baskı). Genç Timaş. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2021)

Compton-Lily, C. (2012). *Reading time: The literate lives of urban secondary students and their families* (1st ed.). Teachers College Press.

Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approaches* (4th ed.). Sage.

Çelikel, B., & Durmuşoğlu, M. C. (2020). Özel gereksinimleri konu alan resimli hikâye kitaplarında duygu durumları ve empati ifadelerinin incelenmesi. *Turkish Studies*, 15(7), 3215-3235. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.45424>

*Davidson, M. (2014). *Louis Baraille* (T. Sadıkoğu, Çev.; 12. baskı). Can Çocuk. (Orijinal kitabın yayın tarihi 1971)

*Demiral, S. (2014). *Parmak uçları* (1. baskı). Tudem.

*Draanen, W. V. (2019). *Koşmak istiyorum* (A. Anar, Çev.; 2. baskı). Beyaz Balina. (Orijinal kitabın yayın tarihi, 2012)

*Draper, S. M. (2016). *İçimdeki müzik* (Z. Kürük, Çev.; 1. baskı). Genç Timaş. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2010)

*Draper, S. M. (2022). *İçimdeki melodi* (Z. Kürük, Çev.; 1. baskı). Genç Timaş. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2022)

Dyches, T. T., & Prater, M. A. (2000). *Developmental disability in children's literature: Issues and annotated bibliography* (ED451626). ERIC. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED451626.pdf>

Dyches, T. T., & Prater, M. A. (2005). Characterization of developmental disability in children's fiction. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 40(3), 202-216. <https://www.jstor.org/stable/23879716>

Dyches, T. T., Egan, K., Moss, K., Grow, H., Black, S., & Prater, M. A. (2018). Same but different: Characters with developmental disabilities in current juvenile literature. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities DADD Online Journal: Research to Practice*, 5(1), 73-89. http://www.daddcec.com/uploads/2/5/2/0/2520220/updated_dec_doj_2018.pdf

Dyches, T. T., Prater, M. A., & Cramer, S. F. (2001). Characterization of mental retardation and autism in children's books. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 36(3), 230-243. <https://www.jstor.org/stable/23879977>

Dyches, T. T., Prater, M. A., & Leininger, M. (2009). Juvenile literature and the portrayal of developmental disabilities. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 44(3), 304-317. <https://www.jstor.org/stable/24233477>

*Franklin, M. S. (2020). *Sıra dışı* (A. Çolak, Çev.; 4. baskı). Genç Timaş Yayınları. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2015)

*Haar, J. T. (2014). *Hayatı sevmeye devam et* (S. N. Kaya, Çev.; 1. baskı). Can Çocuk. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2014)

*Hashimi, N. (2019). *Kadife pantolonlu çocuk* (Y. Büte, Çev.; 1. baskı). Beyaz Balina. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2016)

- Hassett, D. D. (2008). Teacher flexibility and judgment: A multidynamic literacy theory. *Journal of Early Childhood Literacy*, 8(3), 295-327. <https://doi.org/10.1177/1468798408096479>
- *Hunt, L. M. (2019). *Harflerin dansı* (S. Pişkinsoy, Çev.; 1.baskı). Epsilon. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2015)
- *İşler, D. (2019). *Kekeme Hamlet* (4. baskı). Genç Timaş.
- Kaymaz, Ç. (2017). *Özel gereksinimliliği içeren Türkçe ve çeviri resimli çocuk kitaplarının incelenmesi* (Tez numarası: 468855) [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kırkgöz, S., & Diken, İ. H. (2019). Özel gereksinimli kahramanı bulunan resimli çocuk kitaplarının incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 493-513. <https://doi.org/10.24130/ecccd-jecs.1967201932175>
- Koç, K., Koç, Y., & Özdemir, S. (2010). The portrayals of individuals with physical and sensory impairments in picture books. *International Journal of Special Education*, 25(1), 145-161. <https://eric.ed.gov/?id=EJ890574>
- Leininger, M., Dyches, T. T., Prater, M. A., & Heath, M. A. (2010). Newbery award winning books 1975-2009: How do they portray disabilities? *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 45(4), 583-596. <https://www.jstor.org/stable/23879762>
- Lemoine, L., & Schneider, B. (2021). Autism spectrum disorder in French children's literature: An analysis of portrayals of children with autism in the light of the DSM-5. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 80, 1-32. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2020.101675>
- *Lezotte, A. N. (2021). *Bana bir işaret göster* (A. Altınanıt, Çev.; 1. baskı). Çınar Yayınları. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2020)
- *Lord, C. (2020). *Kardeşim benim* (N. Tancı, Çev.; 12. baskı). Günışığı. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2006)
- Lukens, R. J., Smith, J. J., & Coffel, C. M. (2021). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış* (C. Pamay, Çev.; 2.baskı). Erdem Yayınları. (Orijinal kitabın yayın tarihi 1976)
- *Malkowski, T. (2019). *Elleriyile gören çocuk* (İ. Z. Dikici, Çev.; 1. baskı). Beyaz Balina. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2017)
- *Mapes-Doge, M. E. (2019). *Gümüş patenler* (A. Aydoğan, Çev.; 1. baskı). Arkadaş Yayınları. (Orijinal kitabın yayın tarihi 1865)
- Matthew, N., & Clow, S. (2007). Putting disabled children in the picture: Promoting inclusive children's books and media. *International Journal of Early Childhood*, 39, 65-78. <https://link.springer.com/article/10.1007/bf03178225>
- *McNicoll, E. (2022). *Bir tür kıvılcım* (G. Şakar, Çev.; 3. baskı). Genç Timaş. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2020)
- Meacham, S., Wee, S. J., Hsieh, W. Y., Chen, P. C., & Davis, B. (2022). Searching for mirror books for young Asian/Asian-American children with disabilities. *Asian American Literature: Discourses & Pedagogies*, 11(1), 35-52. <https://scholarworks.sjsu.edu/aaldp/vol11/iss1/6>
- *Mikaelsen, B. (2019). *Petey* (A. Anar, Çev.; 2. baskı). Beyaz Balina. (Orijinal kitabın yayın tarihi 1998)
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis* (2nd ed.). Sage <https://vivauniversity.files.wordpress.com/2013/11/milesandhuberman1994.pdf>
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_09/13145613_Ozel_EYitim_Hizmetleri_YonetmeliYi_son.pdf
- Moffitt, M. S., & Wartella, E. (1992). Youth and reading: A survey of leisure reading pursuits of female and male adolescents. *Reading Research and Instruction*, 31(2), 1-17. <https://doi.org/10.1080/19388079209558075>
- *Murail, M. A. (2013). *Sıradışı basit* (S. Çekmen, Çev.; 1. baskı). DeliDolu. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2004)
- O'Connor, C., & Joffe, H. (2020). Intercoder reliability in qualitative research: Debates and practical guidelines. *International Journal of Qualitative Methods*, 19, 1-13. <https://doi.org/10.1177/1609406919899220>
- *Özakın, A. (2018). *Nemik ile onbaşı* (4. baskı). Can Çocuk.
- *Öztürk, G. (2020). *Ben bir hayaletim* (5. baskı). Tudem.
- Öztürk, H., Afacan, K., & Demirtaş-İlhan, S. (2022). Özel gereksinimli bireyleri konu alan okul öncesi dönem resimli öykü kitaplarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 23(1), 1-21. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.761001>

- *Palacio, R. J. (2019). *Mucize* (B. Sirman, Çev.; 8. baskı). Pegasus. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2012)
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice*. Sage publications.
- *Peretti, P. (2019). *Kiraz ağacı ile aramdaki mesafe* (E. F. Güçlü, Çev.; 6. baskı). Genç Timaş. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2018)
- Piaget, J. (2000). *Çocukta zihinsel gelişim* (H. Portakal, Çev.; 1. baskı). Cem Yayınevi. (Orijinal kitabın yayın tarihi 1936)
- Prater, M. A. (1999). Characterization of mental retardation in children's and adolescent literature. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 34(4), 418-431. <https://www.jstor.org/stable/23889041>
- Prater, M. A., Dyches, T. T., & Johnstun, M. (2006). Teaching students about learning disabilities through children's literature. *Intervention in School and Clinic*, 42(1), 14-24. <https://doi.org/10.1177/10534512060420010301>
- Rubin, E., & Watson, E. S. (1987). Disability bias in children's literature. *The Lion and the Unicorn*, 11(1), 60-67. <https://www.coursehero.com/file/104390757/382566141-Disability-Bias-In-Children-Literaturepdf/>
- Sağlam, M., & Altındağ, Ö. (2017). Üniversite öğrencilerinin engelli bireyler hakkındaki farkındalıkları. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 17(1), 22-37. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/626290>
- Sarı, H., & Pürsün, T. (2019). Kaynaştırma sınıflarında akran zorbalığının öğretmen ve öğrenci görüşleri açısından incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(44), 731-768. <https://doi.org/10.21560/spcd.v19i49119.500742>
- *Sertbarut, M. (2021). *Bir gün herkes* (1. baskı). Tudem.
- Sever, S. (2012). *Çocuk ve edebiyat*. Tudem.
- *Steinhöfel, A. (2019). *Riko, Oskar ve derin gölgeler* (K. Özdoğan, Çev.; 1. baskı). Tudem. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2008)
- Sucuoglu, N. B., Bakkaloglu, H., & Demir, E. (2020). The effects of inclusive preschools on the development of children with disabilities: A longitudinal study. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 12(1), 215-231. <http://doi.org/10.9756/INT-JECSE/V12I1.20106>
- Şahin, H. & Bekir, H. (2016). Üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(3), 767-779. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/355942>
- *Taylor, T. (2021). *Ada* (A. B. Pekiner, Çev.; 7. baskı). Beyaz Balina. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2006)
- Taylor, T. M., Moss, K., Brundage, K. E., & Prater, M. (2020). Selecting and using children's books with authentic representations of characters with developmental disabilities. *DADD Online Journal*, 7(1), 10-30. http://www.daddcec.com/uploads/2/5/2/0/2520220/doj_7_2020.pdf#page=10
- *Uhlberg, M. (2021). *Sessizliğin sesi* (Ç. Öztekin, Çev.; 7. baskı). Beyaz Balina. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2019)
- United Nations Children's Fund. (2018). *A guide to the juvenile justice act, 2018*. <https://www.unicef.org/guyanasuriname/reports/guide-juvenile-justice-act-2018>
- *Vasconcelos, J. M. (2016). *Kristal yelkenli* (Ş. Adil, Çev.; 14. baskı). Can Çocuk. (Orijinal kitabın yayın tarihi, 1978)
- *Vawter, V. (2018). *Gazeteci çocuk* (A. Özbek, Çev.; 8. baskı). Kırmızı Kedi Yayınevi. (Orijinal kitabın yayın tarihi, 2013)
- *Vawter, V. (2021). *Çaylak gazeteci* (R. Aslan, Çev.; 1. baskı). Kırmızı Kedi Yayınevi. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2018)
- Wach, E., & Ward, R. (2013). *Learning about qualitative document analysis*. IDS Practice Paper in Brief. <https://www.ids.ac.uk/publications/learning-about-qualitative-document-analysis/>
- *Weeks, S. (2018). *Annemin kelimeleri* (E. Ersavcı, Çev.; 2. baskı). Can Çocuk. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2004)
- *Williamson, V. (2021). *Kelebek zihinli çocuk* (G. Şakar, Çev.; 1. baskı). Genç Timaş. (Orijinal kitabın yayın tarihi 2019)

An Examination of Characters with Special Needs in Juvenile Books

Hüseyin Öztürk¹

Kemal Afacan²

Mustafa Ceylan³

Ali Kırıcı⁴

Abstract

Introduction: Juvenile books are useful tools to increase young people's knowledge and sensitivity about individuals with special needs. In particular, the books that are structured in a qualified way and that appeal to the world of young people will be useful in establishing healthy communication bridges between individuals with typical development and individuals with special needs. For this reason, it is important to identify qualified books on individuals with special needs. In this research, we examined the books that include individuals with special needs as characters in terms of their structure, depiction, and developmental characteristics.

Method: The study utilized document analysis model, one of the qualitative research methods, in which we examined the characters with special needs according to various criteria. We evaluated thirty-eight books in the study. While identifying the books, we sought that they appealed to juvenile and included at least one character with special needs. We analyzed the books with the content analysis technique.

Results: Results showed eleven different disability types in the 38 books. Of these, 10 were visual impairment, 11 were physical disabilities, six were hearing impairment, six were intellectual disability, six were autism spectrum disorder (ASD), five were cerebral palsy, three were speech and language disorders, three were gifted, one was specific learning disability, one was attention deficiency and hyperactivity disorder, one was a physical disorder. In 33 books, characters had positive depictions; 33 characters had dynamic characteristics, and all of the books had realistic fiction except two.

Discussion: The results of the study differ from the studies in the literature in terms of the variety of special needs of the characters. In terms of the reality of the fictions, the results overlap with the studies in the literature. The rate of dynamic characters in the books that are the subject of this research is higher than past studies. The results regarding the relationship between the characters with special needs and their peers are also consistent with the results of the studies on the topic.

Keywords: Juvenile, book, character, disability, special needs.

To cite: Öztürk, H., Afacan., K., Ceylan, M., & Kırıcı, A. (2024). An examination of characters with special needs in juvenile books. *Ankara University Faculty of Educational Sciences Journal of Special Education*, 25(1), 17-32. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.1169600>

¹**Corresponding Author:** Assist. Prof., Tokat Gaziosmanpaşa University, E-mail: huseyin.ozturk22@gop.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2876-4734>

²Assoc. Prof., Artvin Çoruh University, E-mail: kemalafacan@artvin.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2691-6397>

³Assist. Prof., Artvin Çoruh University, E-mail: mceylan@artvin.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1922-0161>

⁴Res. Assist, Artvin Çoruh University, E-mail: alikirci@artvin.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7733-1890>

Introduction

The experiences that an individual can directly experience are limited. Unusual situations can make the individual anxious. A young person with typical development may have never interact with an individual with special needs throughout their lifetime or may have established superficial bonds for limited periods of time. This situation may lead to the weakening of the connection between individuals with typical development and individuals with special needs, which may make it difficult for individuals with special needs to socialize and reduce their productivity and life satisfaction. Studies on the topic point to the existence of such a problem. For example, the results of a study conducted with 349 university students showed that 75% of the participating students did not have a relative with special needs and 86% did not have a friend with special needs (Şahin & Bekir, 2016). Similarly, in another study conducted with 525 university students, 68% of the participating students did not have a relative or a friend with special needs (Sağlam & Altındağ, 2017). Young people may avoid communicating with individuals with special needs, may be worried, may not know how to behave, or may not show the necessary sensitivity. However, being in the same environment with individuals with special needs for a long time contributes to psychomotor, cognitive, language, social, and emotional development both for individuals with typical development and for individuals with special needs (Sucuoğlu et al., 2020). Various methods can be used to reduce the possible communication concerns of young people with typical development who have not encountered any individuals with special needs or who have had limited interactions. For example, joint social activities can be carried out, family meetings can be held, and theater and cinema screenings can be held. In addition to all these, juvenile literature books including characters with special needs can also be used in this regard (Prater et al., 2006).

According to the United Nations Children's Fund (UNICEF, 2018), juvenile refers to a person who is 14 years old or above but under 18 years of age. Young people experience physical, cognitive and psychosocial changes during this period. Juvenile literature books are written by taking into account the vocabulary of young people, their sensitivities about different topics, their interests and needs (Lukens et al., 2021). Based on these works, young people develop their own reading tendencies (Moffitt & Wartella, 1992). Time has a great influence on these reading tendencies. For example, Compton-Lilly (2012) stated that young readers' reading tendencies have changed over the years depending on factors such as family, school, social environment, and teacher expectations. Hassett (2008) defined reading disposition as a complex, cultural and historical phenomenon that develops within a certain social environment. From this point of view, it is possible to say that the reading tendencies of young readers do not remain constant during their developmental period, that they are temporary, and that these readers are in search of a meaning for their reading activities over time. Literary works, which are based on the world of young readers and in a language specific to them, can encourage young people to research and choose books in different genres and topics, thus exhibiting healthier attitudes. With this understanding, it is important to identify and examine juvenile literature books including characters with special needs and to evaluate the contents of these books in terms of various variables.

It is possible to examine the works of children's and youth literature including characters with special needs in terms of their different characteristics. Some studies have been conducted on how these characters were depicted in books including characters with special needs in the literature. For example, Dyches and Prater (2005), Dyches et al. (2001), and Dyches et al. (2009) evaluated books including characters with special needs based on the following six criteria: (a) characters and their personal characteristics, (b) character traits (main character, supporting character), (c) depiction (realistic, semi-realistic, unrealistic), (d) portrayal (positive, negative, neutral), (e) character development (static, dynamic) and (f) point of view. With such evaluations, researchers have revealed whether individuals with special needs are introduced in literary works in accordance with the requirements of the era. At this point, individuals with special needs participate more actively in social life compared to the past and make significant contributions to many areas of society (such as sports, education, labor force). For this reason, realistic and positive depictions in literary works will be useful in raising awareness for individuals with special needs (Leininger et al., 2010).

Literary works are used to raise awareness about individuals with special needs, to correct misconceptions and to contribute to the social acceptance process (Prater et al., 2006). There are some studies in the literature that analyze the books including characters with special needs written for different genres and age groups. These studies show that character depictions in the books including characters with special needs have changed from negative and unrealistic depictions over the years (Lemoine & Scheider, 2021). Positive features mean that high expectations are held for the characters with special needs, their positive social contributions are highlighted, their strengths are developed, their personal preferences are clarified, and they can maintain mutual relations with others (Dyches et al., 2001; Meacham et al., 2022). Realistic features refer to the accurate depictions of the special needs

of the characters such as physical, behavioral, speech and language as they are in reality (Dyches & Prater, 2005; Pennel et al., 2018). For example, Rubin and Watson (1987) stated that the characters with special needs in some classical works were mostly depicted with negative and unrealistic features. On the other hand, in a more recent study, Leininger et al. (2010) stated that in the Newbery Award-Winning Books published between 1975 and 2009, more realistic and positive features of characters with special needs were described over the years. Lemoine and Scheider (2021) examined the children's picture books on autism spectrum disorder (ASD) that were published between 1999 and 2019 within the scope of Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-V). As a result of the study, they determined that the examined books did not include the criteria specific to ASD in the DSM-V. Dyches et al. (2009) stated that in books that were nominated for the Dolly Gray Children's Literature Award and published between 2004 and 2007, characters with developmental disabilities often had positive and realistic features. Dyches et al. (2001) stated that in the children's literature books including characters with intellectual disability or ASD and published between 1997-1998, the characters generally had realistic and positive features. Matthew and Clow (2007) examined children's picture books and children's media and they found that the information in the relevant materials did not have the qualifications to raise awareness.

Interest in examining books including characters with special needs in the literature clearly reveals the importance of this topic in education, research, and social fields. Identifying the books on the topic and published in Turkish, examining and evaluating them with objective criteria in the literature will be helpful for teachers, families, students, and researchers who can benefit from fictional books including individuals with special needs. In the recent studies on the books published in Turkish, the researchers examined the picture story books created especially for young children by using the measurement tools they developed on the basis of the literature (Arıkan et al., 2021; Çelikel & Durmuşoğlu, 2020; Kaymaz, 2017; Kırkgöz & Diken, 2019; Öztürk et al., 2022). Similarly, evaluating the literary works written for juveniles will be beneficial for teachers, researchers, and young people. Literary works written by writers of children's and youth literature, create a fictional world, open the door to indirect experiences, and allow readers, especially in the juvenile age, to look at the lives of people different from themselves and discover differences. People who make connections between their own lives and fictional lives can get the opportunity to think about various life styles (Sever, 2012). Considering all these, the aim of this study is to present an examination of juvenile books including characters with special needs. No research has been found in the Turkish literature that comprehensively analyzed the characters with special needs in the juvenile books. We identified and provided an analysis of the juvenile books in this research. To examine the identified books, we followed the past studies conducted by Dyches et al. (2001), Dyches and Prater (2005), and Dyches et al. (2009) and used evaluation forms to conduct content analyses on the 38 juvenile books.

Method

In this study, we aimed to identify and examine the juvenile books written in or translated to Turkish and including characters with special needs. In the study, we identified 38 juvenile books including characters with special needs and evaluated them. This qualitative study was carried out by document analysis. Qualitative research is a research method that aims to question and interpret a phenomenon that is desired to be examined in depth and to understand the nature of that phenomenon (Patton, 2014). Document analysis, one of the most frequently used methods in qualitative research, is the systematic and rigorous examination and interpretation of written products (Wach & Ward, 2013). In this study, we systematically examined and interpreted the data obtained from the juvenile books.

Identifying Adolescent Novels

In the studies carried out by analyzing some books, the book search process is of great importance as these books also constitute the group of documents examined (Dyches & Prater, 2000). In the books that constitute the sample of this study, we sought the criteria of being a book written for juvenile and including characters with special needs. In the search of the books, we reviewed accessible printed and online sources and tried to reach all of the available books. We reviewed book sales sites, printed and online magazines promoting and reviewing books, websites and social media accounts, and academic research on book reviews. While searching for the books to be examined, we used the following keywords "disability", "special needs", "ASD", "intellectual disability", "visually impaired/disability", "hearing impaired/disability", "physical disability", "speech disorder/disability", "stuttering", "speech and language disorder", "learning disability", "dyslexia", "attention deficit and hyperactivity", and "gifted and talented". As a result of the search, we found 58 books. Thirty-eight of them met the study criteria and they were included in the study. Twenty books did not meet the criteria. We did not include these twenty books in the study as they were appropriate for preschool children.

We identified the following criteria in this study. The first criterion was that the books appealed to juvenile. UNICEF (2018) defined the juvenile as the age range of 14-18. The authors or publishers did not specify age group in 23 of the books; five books included the phrase 10+, three books 11+, three books 9+, three books 13+, and one book 7+. We also asked the opinions of two different experts to make a decision about these books. Both experts approved the books and we included them in the study. The second criterion was the presence of character or characters with special needs in the reviewed books. In the Special Education Services Regulation published by the Ministry of National Education (2018), an individual with special needs is defined as “an individual who differs significantly from his peers in terms of individual and developmental characteristics and educational qualifications” (p. 2). This definition includes individuals with ASD, intellectual disability, physical disability, visual impairment, hearing impairment, speech and language impairment, learning disability, and gifted and talented. We included books in the study if they included individuals with any of these special needs or individuals. As a result of the search process, 38 of the books were included in the study because they met the specified inclusion criteria. Table 1 presents the name of the book, author, translator and illustrator information, publisher, and reader age of the books that constitute the sample group of the study.

Table 1*Reviewed Books*

No	Book name	Author	Literary translator	Illustrator	Publisher	Reader age
1	Out of My Mind	Sharon M. Draper	Zeynep Kürük	-	Genç Timaş	Unspecified
2	Louise Braille	Margaret Davidson	Tülin Sandıkoğlu	Kutlay Sındırgı	Can Çocuk	7+
3	So B. It	Sarah Weeks	Elif Ersavcı	-	Can Çocuk	9+
4	Fish In a Tree	Lynda Mullaly Hunt	Simge Pişkinsoy	-	Epsilon	10+
5	Het wereldje van beer lighthart	Jaap Ter Haar	Saliha Nazlı Kaya	-	Can Çocuk	13+
6	Wonder	R. J. Palacio	Berna Sirman	-	Pegasus Yayıncılık	Unspecified
7	Corporal with Nemik	Aydın Özakin	-	Mustafa Delioğlu	Can Çocuk	9+
8	Fingertips	Seran Demiral	-	-	Tudem	Unspecified
9	Petey	Ben Mikaelson	Aslı Anar	-	Beyaz Balina	9+
10	Rico, Oskar and the Deeper Shadows	Andreas Steinhöfel	Kazım Özdoğan	-	Tudem	Unspecified
11	Rooster Man and Pirate	Sevim Ak	-	Behiç Ak	Can Çocuk	11+
12	The Distance Between Me and the Cherry Tree	Paola Peretti	Esmâ Fethiye Güçlü	Carolina Rabei	Genç Timaş	10+
13	Paper Boy	Vince Vawter	Alaz Özbek	-	Kırmızı Kedi	Unspecified
14	Il Bambino Che Faceva Le Fusa	Gabriele Clima	Esmâ Fethiye Güçlü	Ilaria Campana	Genç Timaş	10+
15	Rainbow Summer	Sevim Ak	-	-	Gün Işığı Kitaplığı	Unspecified
16	Extraordinary	Miriam S.Franklin	Aylin Çolak	-	Genç Timaş	10+
17	Stuttering Hamlet	Doğukan İşler	-	-	Timaş Çocuk	10+
18	I am a Ghost	Güzin Öztürk	-	-	Tudem	Unspecified
19	The Fish that Carries the Word on Its Back	Özgür Balpınar	-	-	Genç Timaş	11+
20	What Stars are Made of	Sarah Allen	Kübra Demir	-	Panama	Unspecified
21	The Crystal Saiboot	J. Mauro de Vasconcelos	Şehsuvar Adil	Kutlay Sındırgı	Can Çocuk	13+
22	Lars Er Lol	Iben Akerlie	Ayda Akça Akkoç	-	Sola Kids	Unspecified
23	The Boy who Sees with his Fingers	Thomasz Matkowski	İsmail Zeki Dikici	Joanna Rusinek	Beyaz Balina	Unspecified
24	Simple	Marie Aude Murail	Sibel Çekmen	-	Delidolu	Unspecified

Table 1 (continue)

No	Book name	Author	Literary translator	Illustrator	Publisher	Reader age
25	One Half from the East	Nadia Hashimi	Yasemin Büte	-	Beyaz Balina	Unspecified
26	The Running Dream	Wendelin Van Draanen	Aslı Anar	-	Beyaz Balina	Unspecified
27	Enno Anders Löwenzahn Im Asphalt	Astrid Frank	Semra Pelek	Regina Kehn	Kırmızı Kedi	Unspecified
28	The Boy with the Butterfly Mind	Victoria Williamson	Gizem Şakar	-	Genç Timaş	Unspecified
29	The Silver Skates	Mary E. Mapes Dodge	Ali Aydoğan	Cemalettin Güzeloğlu	Arkadaş Yayınevi	Unspecified
30	The Cay	Theodore Taylor	Ahmet Bora Pekiner	Kenny McKendry	Beyaz Balina	Unspecified
31	One Day Everyone	Miyase Sertbarut	Merve Atılğan	-	Tudem	Unspecified
32	Copyboy	Vince Vawter	Rengin Arslan	-	Kırmızı Kedi	Unspecified
33	Show Me a Sign	A. N. Lezotte	Arzu Altınant	-	Çınar Yayınları	Unspecified
34	The Sound of Silence	Myron Uhlberg	Çiğdem Öztekin	-	Beyaz Balina	Unspecified
35	My Left Foot	Christy Brown	Kaan Mutlu	-	Nokta Kitap	Unspecified
36	A Kind of Spark	Elle McNicoll	Gizem Şakar	Büşra Kaygın Gafarov	Genç Timaş	Unspecified
37	Melody	Sharon M. Draper	Zeynep Kürük Erçetin	-	Genç Timaş	11+
38	Il Sole Fra Le Dita	Gabriele Clima	Esmâ Fethiye Güçlü	-	Genç Timaş	13+

Content Analysis and Coding

We conducted content analyses after identifying the books that met the criteria. Content analysis is a systematic analysis technique for the descriptive evaluation of the results of studies on a topic (Creswell, 2014; Patton, 2014). We used the evaluation form described in Dyches et al.'s (2001) study for the content analysis. The reason why we used the form in this study is that it includes the literary qualities of the books as well as how individuals with special needs are depicted in the books. The evaluation form allows the review of the books based on the following four themes: (a) character depictions of individuals with special needs; (b) the characters' relationships with other individuals with and without special needs; (c) change in individuals with special needs and other individuals, and (d) special needs-related subjects. In addition, the form provides the opportunity to examine the character depictions and social relations of individuals with special needs, together with literary and artistic elements (Dyches et al., 2001; Dyches et al., 2009; Dyches & Prater, 2005). While determining the number of characters in the books, we did not take into consideration the characters whose character traits and bilateral relations were not mentioned. For example, in the book "Out of My Mind", there is a class called H-5, where there are many children with special needs other than Melody. In this class, there are characters such as Ashley with physical disabilities, Carl with physical and intellectual disabilities, Maria with Down Syndrome, Gloria and Freddy, whose special needs are not clearly defined, which the reader cannot get to know in depth, but can only be aware of their basic characteristics. These characters are closed characters. In other words, the reader cannot get to know them closely and cannot know their inner world. For this reason, we evaluated characters who established versatile relationships as main and supporting characters in the books.

To examine characters with special needs in the books, we used the following coding categories in the form: character traits, depiction, portrayal, character development, and point of view (Dyches et al., 2001; Dyches et al., 2018; Dyches & Prater, 2005; Taylor et al., 2020). Character traits referred to the special needs of the characters and whether they were main or supporting characters. In the content of the depiction theme, there were three coding categories: realistic, semi-realistic, and unrealistic. While there are no extraordinary and fantastic elements in realistically fictionalized books, these features can be found in unrealistic fictions. From time to time, the extraordinary can take place in part without spreading to the whole book. These books were also coded as semi-realistic. The codes determined for character portrayal of individuals with special needs were: positive, negative, and neutral. Positive portrayals included the following elements: (a) high expectations were foreseen for individuals with special needs, (b) positive contributions were highlighted, (c) strengths were developed, (d)

individuals' choices were highlighted, (e) mutual relations with other individuals were described, and (f) individuals with special needs were guaranteed to have equal citizenship rights with other individuals (Dyches et al., 2001). We coded the descriptions as negative if they showed the exact opposite of this portrayal. In neutral descriptions, no features were highlighted. The codes of character development were specified as dynamic and static. While the dynamic characters continuously develop in terms of knowledge and skills throughout the book, there is no development in the static characters (Dyches & Prater, 2000). In point of view coding, it is stated from whose point of view (first person or third person) the books are told. We provided examples of coding in the results section along with quotations from the books.

Another topic analyzed in the study is the relationship between characters with special needs and characters without special needs. To analyze these relationships, Dyches et al. (2001) indicated the use of the following seven types of relationships in their study and we examined these relationships and described in this study: (a) primary, (b) victim, perpetrator and/or protector, (c) dependent and caregiver, (d) friendship, (e) pupil and instructor, (f) fear of association, and (g) feelings of guilt.

Coding Reliability

After identifying the books to be examined in the study, the authors read the books and conducted content analyses. Two of the authors are experts in special education and two are experts in Turkish Education. First of all, in order to examine 20% of the books in the study, all authors read and coded eight books independently (O'Connor & Joffe, 2020). The authors then got together and compared their coding. In the coding where disagreements were detected, the authors reviewed the books, discussed the discrepancies, and achieved a consensus among them. The authors read each book by at least two authors, completed the coding, and compared them. All of the authors were present in the working environment while these comparisons were being made. We made the reliability calculation in this study by the inter-coder reliability method. Agreement / (Agreement + Disagreement) X 100 formula that was developed by Miles and Huberman (1994) was used in the calculation of reliability between coders. After the authors resolved the disagreements, the inter-coder reliability of the study was calculated as 100%.

Results

In this section, we firstly presented the study findings in Table 2. Then, we explained the meaning of the set of findings in turn. Afterwards, we supported these explanations with direct quotations from the books.

Table 2

Analyses of Adolescent Novels Including Characters with Special Needs

No	Book name	Character	Personal characteristics	Level	Depiction	Portrayal	Character development	Point of view
1	Out of My Mind	Melody	11 year-old girl with cerebral palsy	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	Melody
2	Louise Braille	Louise Braille	A man with visual impairment	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	3rd person
3	So B. It	Sophia	A women with intellectual disability	Supporting character	Realistic	Neutral	Static	Sophia's daughter Heidi
4	Fish In a Tree	Ally	A girl with dsylexia	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	Ally
5	Het Wereldje van Beer Ligthart	Beer	A man with visual impairment	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	3rd person
6	Wonder	August	11 year-old boy with physical disorder and hearing impairment	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	Multiple narrator
7	Corporal with Nemik	Nemik	A girl with physical disability	Main character	Unrealistic	Neutral	Static	3rd person
		Doğan	A young man with visual impairment	Main character	Realistic	Positive	Static	3rd person
8	Fingertips	Mert	A young man with visual impairment	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	3rd person
		Selma	A women with visual impairment (Işık's mother)	Supporting character	Realistic	Negative	Static	3rd person

Table 2 (continue)

No	Book name	Character	Personal characteristics	Level	Depiction	Portrayal	Character development	Point of view
9	Petey	Petey	A man with physical disability	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	3rd person
		Calvin	A man with physical and intellectual disability	Supporting character	Realistic	Positive	Dynamic	3rd person
10	Rico, Oskar and the Deeper Shadows	Rico	A boy with intellectual disability	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	Rico
		Oskar	A gifted boy	Supporting character	Realistic	Positive	Dynamic	Rico
11	Rooster Man and Pirate	Yağmur	10 year-old boy with hearing impairment	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	Yağmur
12	The Distance Between Me and the Cherry Tree	Mafalda	9 year-old girl with visual impairment	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	Mafalda
13	Paperboy	Victor	11 year-old boy with speech and language disorder	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	Victor
14	Il Bambino Che Faceva Le Fusa	Tommi	A boy with ASD	Supporting character	Realistic	Neutral	Static	Pepe (Cat)
15	Rainbow Summer	Göksu	A girl with ASD	Supporting character	Realistic	Positive	Dynamic	Melisa
		Fidan	A girl with visual impairment	Supporting character	Realistic	Neutral	Static	Melisa
16	Extraordinary	Anna	11 year-old girl with Cerebral Palsy	Supporting character	Realistic	Neutral	Static	Pansy (Anna's friend)
17	Stuttering Hamlet	Hikmet	A young man with speech and language disorder	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	Hikmet
18	I am a Ghost	Mila	10 year-old girl with ASD	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	Mila
19	The Fish that Carries the Word on Its Back	Emir	A boy with hearing impairment	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	Emir
20	The Crystal Saiboot	Eduardo	13 year-old young boy with physical disability	Main character	Unrealistic	Neutral	Static	3rd person
21	Lars Er Lol	Lars	A boy with Down Syndrome	Supporting character	Realistic	Neutral	Static	Amanda
22	The Boy who Sees with His Fingers	Kamil	5 year-old boy with visual impairment	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	3rd person
		Ela	5 year-old girl with visual impairment	Supporting character	Realistic	Neutral	Static	3rd person
23	What Stars are Made of	Libby	12 year-old girl with Turner Syndrome	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	Libby
24	Simple	Basit	22 year-old man with intellectual disability	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	3rd person
		Amira	A girl with hearing impairment	Supporting character	Realistic	Neutral	Static	3rd person
25	One Half from the East	Obayda's father	An adult with physical disability	Supporting character	Realistic	Positive	Dynamic	Obayda

Table 2 (continue)

No	Book name	Character	Personal characteristics	Level	Depiction	Portrayal	Character development	Point of view
26	The Running Dream	Jessica	A young girl with physical disability	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	Jessica
		Rosa	A girl with Cerebral Palsy	Supporting character	Realistic	Neutral	Static	Jessica
27	Enno Anders Löwenzahn Im Asphalt	Enno	11 year-old gifted boy	Main character	Realistic	Neutral	Static	3rd person
		Olsen	11 year-old gifted boy	Supporting character	Realistic	Positive	Static	3rd person
28	The Boy with the Butterfly Mind	Jamie	11 year-old girl with ADHD	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	Jamie
29	The Silver Skates	Raff Brinker	A man with brain injury	Supporting character	Realistic	Neutral	Dynamic	3rd person
30	The Cay	Phillip	12 year-old boy with visual impairment	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	Phillip
31	One Day Everyone	Mahir	8 year-old boy with ASD	Supporting character	Realistic	Positive	Dynamic	Asmin
32	Copyboy	Victor	16 year-old man with speech disorder	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	Victor
33	Show Me a Sign	Mary	11 year-old girl with hearing impairment	Main character	Realistic	Neutral	Dynamic	Mary
34	The Sound of Silence	Louis	A man with hearing impairment	Supporting character	Realistic	Positive	Dynamic	Myron Uhlberg (Louis' son)
35	My Left Foot	Christy	A man with Cerebral Palsy and physical disability	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	Christy
36	A Kind of Spark	Adeline	A girl with ASD	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	Adeline
		Keedie	A girl with ASD	Supporting character	Realistic	Neutral	Static	
37	Melody	Melody	12 year-old girl with Cerebral Palsy and physical disability	Main character	Realistic	Positive	Dynamic	Mila
38	Il Sole Fra Le Dita	Andy (Andrea)	A young man with physical disability	Supporting character	Realistic	Positive	Dynamic	3rd person

Note: ASD = autism spectrum disorder; ADHD = attention deficit and hyperactivity disorder.

Thirty-eight juvenile books included a total of 48 characters with special needs. There are two characters with special needs in seven books, three in one book, and one character with special needs in the remaining books. The books presented the characters with special needs in a wide age range from newborn girls and boys to adult men and women. There were 20 girls and 28 boys and all books clearly stated the genders of the characters. Types of special needs varied across the books. A total of 53 special needs conditions were identified in the books. These included 10 visual impairment, 11 physical disability, six hearing impairment, six intellectual disability, six ASD, five cerebral palsy, three speech and language disorder, three giftedness, one a specific learning disability, one attention deficit and hyperactivity disorder, and one physical disorder. Four books did not specify the type of intellectual disability, one book mentioned Down's syndrome, and one book mentioned Turner syndrome. The books including characters with speech and language disorders told the stories of individuals who stutter. The character had dyslexia in the book that mentioned specific learning disability. Since there were characters with more than one type of special needs in the examined books, more special needs situations were determined than the number of characters as a result of the examination.

Table 2 presents the character traits of these characters. Twenty-nine of the characters were main characters and 19 were supporting characters. There was more than one character with special needs in some of the books, and sometimes one of the characters with special needs was the main character and the other was the

supporting character (e.g., Simple); from time to time, two characters with special needs could also be a supporting character (e.g., Rainbow Summer). The books presented information about the family structures. The majority of the books mentioned the existence of mother, father, and siblings ($n = 28$); three of them were extended families consisting of individuals such as uncle, grandfather, aunt; two of them had only a child and a mother family structure. Four of the books included no family structure information.

All books had realistic depiction, except for *Corporal with Nemik* and *The Crystal Saiboot*. In all of the books with realistic depiction, the characters established relationships in accordance with reality and behaved at the level expected from them, in accordance with their special needs. For example, Christy, who was also the author of the book "My Left Foot", was an individual with special needs who had cerebral palsy and could not voluntarily move any of his limbs except his left foot. Developing with the support of her mother, Christy reached for objects and drew using her left foot. He also attended trips and spent time with his siblings and friends of his siblings. Christy developed his left foot skills over time, started to write his own writings, and wrote the book named *My Left Foot* as a product of this development adventure. Similarly, in the book "The Sound of Silence", Myron Uhlberg, one of the characters and the author of the book, described his life in a family with hearing impairment. Drawing attention to the fact that his father, Louis, was deprived of respect in the society due to his hearing impairment, the author conveyed the point of view of people with special needs in a realistic way. On the other hand, in the book "One Half from the East", a family's life completely changed after Obayda's father lost his leg as a result of an accident. The book explained Obayda's process of accepting being an individual with special needs of his father without going beyond the concept of reality. The depiction progressed in accordance with the natural course of life in the book.

In one of the books with unrealistic depictions, "Corporal with Nemik", Nemik, who had a physical disability, was constantly waiting for her family to finish their work under the tree while her family was working in the field, and she got very bored in this process. One day, Nemik noticed the ants and decided to make the two ants fight, and as a result of this fight, one of the ants was seriously injured. After this incident, the ant named Corporal said to Nemik: "Nemik, mommy, look, I'm back." (p.63), after saying this, unrealistic depiction elements began to be observed. The following sentences showing that Nemik and Corporal flew to a different place point to the unreality of the depiction:

"As soon as she finished his sentence, she found himself on the back of her ant, between her two wings. At first she could not comprehend whether the ant had grown large enough to carry her or whether she had shrunk enough to settle on the ant's back. She finally realized that she was a little girl. It was the size of a sesame seed..." (p.71).

In the character portrayal theme, the books portrayed 33 of the characters positively, 14 were neutral and one was negatively. One of the books in which positive descriptions stood out was "A Kind of Spark". The book focused on ASD and the character was 11-year-old Adeline with ASD. Adeline was the youngest of three sisters and the second child with ASD of the same family. In the first pages of the book, the reader witnessed Adeline's negative situation with her teacher Murphy. The character was occasionally exposed to the unpleasant behavior of her other classmates. Adeline's real adventure began when she learned about the witches who lived in the past in the village of Juniper, which her teacher told in class and then she read about. Adeline, who was greatly affected by the killing of people who were described as witches and who connected the witches with her special need, proposed that a monument be built in their memory in the village council, but it was not taken into account by the village council. Adeline, who started a campaign on this, made many attempts to build a monument in the village with her new friend Audrey, and finally convinced the village council. The following sentences from the book showed the success of the character:

"In memory of the many women who were accused of being witches and executed in Juniper. May this plate honor their lives and contribute to the end of intolerance. ...People with ASD had probably done many things for hundreds of years without being appreciated. Maybe it's a rite of passage." (p. 204).

The book "Extraordinary" did not highlight the individual with special needs and portrayed neutrally. The book portrayed the character Anna as the supporting character. Anna and Pansy were two close friends. The ways of the two who did many activities together part when Pansy did not keep his promise to Anna. While at the camp, Anna suffered from meningitis as a result of a high fever, and from that day on she would never be the same. Feeling guilty for not keeping her promise to Anna, Pansy dedicated her life to Anna, but her best friend had turned into a person with a wheelchair who did not communicate in any way with those around her. The book portrayed

Anna as a character that did not show any development throughout the book, did not highlight her positive contributions, and she had no communication with other characters.

The only book in which characters with special needs were portrayed negatively was "Fingertips". There were three characters with special needs in the book named Doğan, Mert, and Selma, who had visual impairment. Doğan and Mert had visual impairment and these two characters were portrayed positively in the book. Selma, whose existence was mentioned towards the end of the book, was the mother of Işık, one of the main characters of the book, and that she had a visual impairment in the past. Selma experienced some psychological problems due to the feelings created by her visual impairment at a young age. The character, which could not find the strength to accept this process, committed suicide due to the psychological depression she was in.

The most preferred point of view was the narration from the eyes of the individual with special needs ($n = 17$) in the examined juvenile books. The third person point of view followed this point of view ($n = 11$) and then the point of view of the other characters in the book ($n = 9$), respectively. Among the books, only one book had narration with multiple perspectives.

Character developments were described as dynamic and static on the theme of character development. While dynamic refers to the developing and continuing to develop characters, static refers to the characters that do not show any development. Thirty-three of the characters in the books showed dynamic character development and 15 showed static character development. For example, Raff Brinker in the book "The Silver Skates" was a man who had been tied to the bed for 10 years, unable to speak and move as a result of falling and hitting his head at work. After many events in the depiction of the book, Raff Brinker moved slowly and began to speak. The following sentences from the book exemplified the development of the character with special needs: "With the help of his wife and children, he straightened up slowly. Gathering all his courage, he managed to take a step. He said with great joy: oh, I can walk." (p. 92). In the book "Lars Er Lol", the character with special needs did not show any improvement and exhibited static character development. Lars, who had Down syndrome, preserved the character traits when he met the reader and did not show any development and progression features until the end of the book.

As Dyches et al. (2001) stated in their study, seven types of relationships emerged in most of the books in terms of the relationships of characters with special needs with other characters with or without special needs: (a) primary, (b) victim, perpetrator and/or protector, (c) dependent and caregiver, (d) friendship, (e) pupil and instructor, (f) fear of association, and (g) feelings of guilt. Although the frequencies of these relationships were close to each other due to the nature of the book, individuals with special needs had relationships most frequently with their peers, then with their families, and at least with animals or toys.

For example, the character with special needs of Rooster Man and Pirate had a primary relationship with her sister: "My biggest supporter was my sister. When others were saying stay away, my sister would say, well done, you did it." (p. 29). The character with special needs in I am a Ghost expressed the avoidance of friends to establish relationship as:

"Sometimes I think I am transparent. My friends look at me, their gaze pierces me. For example, if there is a tree behind me, it will appear, the wall will appear. I'm invisible, but no one sees me in the whole classroom. Because I don't exist according to them, so I don't exist. I am like water. No, no, actually I'm a ghost." (p. 5).

In the book *The Boy with the Butterfly Mind*, the child with special needs explained the damage caused by his father's protective attitude towards him by saying:

"I wish my father would take care of my medication as much as he takes care of everything else and let me take medication for ADHD. It would be nice to have an ordinary brain that is not constantly whirring when I have to use it" (p. 131).

In the book *A Kind of Spark*, the collaborations and struggles with her best friend Audrey for the statue that Addie with special needs wants to have made in memory of the witches living in her town in the past, provides valuable data in terms of setting an example for friendship. On the other hand, it is very important for the dependent and caregiver relationship that the main character with special needs in the book *Out of My Mind* had with other characters due to her physical disability. The following words of the main character, Melody, exemplified this relationship: "Going to the bathroom at school awful. Someone has to pick me up from my chair and sit on the toilet and hold me there so I don't fall. And when it's over, they have to wipe me." (p. 164).

Discussion

Enriched reading experiences are very important in terms of raising awareness for young people about individuals with special needs. In this study, we analyzed 38 juvenile books that included individuals with special needs as characters by using content analysis technique. In the literature, researchers conducted examinations within the framework of studies examining the character descriptions of individuals with special needs in the books and their relationships with their typically developing peers (Dyches & Prater, 2000, 2005; Dyches et al., 2001). In this section, we discuss the results obtained from the examined books and provide suggestions for future studies.

We identified various types of special needs in the books. The distribution of special needs types was as follows: Visual impairment (10 books), physical disability (11 books), hearing impairment (six books), intellectual disability (six books), ASD (six books), cerebral palsy (five books), speech and language disorder (three books), giftedness (three books), specific learning disability (one book), attention deficit and hyperactivity disorder (one book), and physical disorder (one book). The frequency and visibility of disability affects its acceptance by society. In other words, disabilities that can be seen directly from the outside and are frequently encountered are more easily accepted (Koç et al., 2010). According to the "Statistics Bulletin of the Disabled and Elderly" published by the Ministry of Family and Social Services (2022), the most common types of special needs are intellectual and physical disabilities, respectively. These are followed by visual and hearing impairments. According to the results of this study, the distribution of types of special needs in the books differs from the data of the Ministry of Family and Social Services. Öztürk et al. (2022) stated that in the preschool picture storybooks, only the disabilities that could be seen from the outside took more places. Although special needs types of the characters that can be seen from the outside are observed in the majority of the books in this study, the types of special needs that cannot be directly observed are also included (e.g., intellectual disability, ASD, hearing impairment). This may be related to the age range of the readers because preschool children can only perform concrete mental operations (Piaget, 2000), whereas there are no such limits in books for young individuals. For this reason, the presentation of different types of special needs provided diversity across the books. In addition, unlike the picture storybooks, the novel type provides more opportunities to tell the invisible disability types. In the study examining the characters with special needs in the award-winning books by Leininger et al. (2010), the types of special needs that could be directly observed (for example, physical, hearing, visual impairments) were preferred more than those that could not be observed directly (for example, intellectual disability, specific learning disability, ASD). The results of this study are similar to the research of Leininger et al. (2010). Lemoine and Schneider (2021), on the other hand, stated in their study that they examined the development of children's books for about 20 years in terms of ASD and found that the number of books on ASD tended to increase over time.

The book depictions included realistic and unrealistic classifications. The book depictions were realistic except for two books in this study. Similar to the results of this study, the past studies examining depictions in preschool picture storybooks detected realistic depictions (Kaymaz, 2017; Kırkgöz & Diken, 2019; Öztürk et al. 2022). However, the results of Rubin and Watson's (1987) study on depictions in classical works showed that this was not the case in the past. According to these studies, most of the classical works had unrealistic depictions. In contrast, the results of the most recent studies (e.g., Kaymaz, 2017; Kırkgöz & Diken, 2019; Öztürk et al. 2022) indicated that the number of works with realistic depictions about individuals with special needs has increased. Kırkgöz and Diken (2019) emphasized that it is important to include realistic depictions in works featuring characters with special needs in acquiring accurate information about these individuals.

Books featuring characters with special needs allow readers to make them feel that they exist in life and to convey the knowledge that they have experienced similar emotions. Accordingly, individuals with special needs can be described as positive, negative, and neutral. Of the 48 characters in the 38 books, 33 were positively portrayed. The fact that the depictions in the examined books are positive indicates that individuals with special needs are a part of the society, that they can fulfill these tasks successfully when given various tasks, that they can be successful in their academic life or in various skills like their peers without special needs, and that they can work in some jobs when appropriate support is provided. Considering the age range of the readers, there may be some prejudices regarding all these titles, but reading activities to be carried out with qualified books will help to replace these prejudices with healthy information by providing indirect experiences about individuals with special needs (Dyches, et al., 2006; Leininger et al., 2010). In addition to positive portrayals, we also detected neutral ($n = 14$) portrayals. In 10 of the works with neutral portrayals, individuals with special needs were supporting characters. In others, they were the main characters. The presence of neutral portrayals in the books can be useful in terms of reflecting the diversity of individuals with special needs. Based on the results, the reader can gain awareness that thanks to these books, individuals with special needs can have negative experiences as well as lead an extremely fruitful and productive life under certain conditions. Therefore, it is extremely important to increase the number of books including characters with special needs and to provide diversity in depictions in order to provide readers with different perspectives.

Another result of the study was related to the development of characters with special needs in the books. We classified the development of the academic and social skills of individuals with special needs in the character

development as dynamic and static. Thirty-three of the characters with special needs showed dynamic characteristic. This situation is important for the readers to understand that the existing performances of individuals with special needs can be carried forward when appropriate conditions are provided. Another important point is that the books that include static development are created with positive portrayals and realistic depictions. From this point of view, the books will contribute to the negative attitudes towards individuals with special needs to be replaced by positive attitudes. Some studies in the literature present the character development of individuals with special needs dynamically but their rates are not those high compared to static development (Dyches et al., 2001; Dyches & Prater, 2005; Öztürk et al., 2022). On the other hand, Prater (1999) examined 68 books including characters with intellectual disability and found that in 61% of the books, the characters showed a static development. Based on this result, it should be stated that the type of special needs is determinant in terms of character development because it may take more time to observe the development in intellectual disability and may be seen less frequently, while the development may be faster in other types of disabilities. Koç et al. (2010) stated that the changes in the books including the types of disabilities could be followed more easily.

Results on the types of relationships that individuals with special needs establish with individuals with typical development showed that these characters formed intense friendships with their peers. Most of the peer relationships were not positive and included peer violence, but when evaluated from the reader's point of view, it was important to have an idea about the relationships of individuals with special needs with their peers. Studies on peer bullying of individuals with special needs also support this judgment. For example, Sarı and Pürsün (2019) stated that students with special needs were exposed to peer bullying and that teachers considered it necessary to raise awareness of students with normal development on this issue. Elimination of prejudices regarding the possibility of communicating with individuals with special needs, taking common tasks and assigning responsibilities to them has been handled in the books. Dyches and Prater (2005) stated in their study that similar to the results of this study, friendship was the most common type of relationship established by individuals with special needs. However, contrary to the findings of this study, there were studies in the literature stating that characters with special needs most frequently established relationships with family members (Dyches et al., 2001; Öztürk et al., 2022). Kırkgöz and Diken (2019) also stated that the characters with special needs in the children's picture storybooks were partially sufficient in their relationships with their peers and families. The books also included relationship types such as victim, perpetrator and/or protector relationship, dependent and caregiver relationship, pupil and instruction relationship, fear of association and feelings of guilt. Diversity in the types of relationships provided an advantage for the readers to gain different perspectives.

So far 38 books including characters with special needs, the description of the characters with special needs (positive-negative), their position level (main character-supporting character), their developmental characteristics (static-dynamic) and their relationships with other characters were compared with the similar studies in the literature. The results of the current study support the studies in the literature in many ways; points out that there are important and positive developments in juvenile literature for individuals with special needs. Based on these results, we present a series of recommendations for practice and future research.

Conclusion and Recommendations

This study, which aims to identify and analyze the juvenile books including characters with special needs, has some limitations. In the process of identifying all relevant books on the topic, we relied on sources such as online booksellers, print and online magazines that promote and review books, and publishers that sell physical books. Therefore, there may be books that have been published or are still in the process of being written/published apart from the resources searched on the topic. We identified the books *Melody* and *Il Sole Fra Le Dita* during the writing process of this article and included them in the study. This situation can be a limitation of the current study. Researchers can conduct a review of books that were not included in this study or newly published books in the future studies. In addition, while determining the suitability of the books examined within the scope of this study, we did not take the opinions of juvenile readers. We included the books in the study by taking into account the examination of experts in special education and Turkish Education, and the age of readers written on the books or on book sales websites. This situation can be another limitation of the study. In a future study, juvenile readers can help researchers to conduct studies on reading, examining or raising awareness of the juvenile books including characters with special needs. Finally, the books identified in this study could not be categorized according to middle or high school grade levels. It could not be examined whether there were books including characters with special needs in school or classroom libraries in middle and high schools. In a future study, researchers should examine the books in school and classroom libraries and determine whether juvenile books including characters with special needs are present in these libraries.

Authors' Contributions

The authors equally contributed to all phases of this study.

References

*References marked with one asterisk indicate books included in the study.

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı [Ministry of Family and Social Services]. (2022). *Engelli ve yaşlı istatistik bülteni* [Disabled and Elderly Statistical Bulletin]. <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/sayfalar/istatistikler/engelli-ve-yasli-istatistik-bulteni/>
- *Ak, S. (2021). *Horoz adam ve korsan* [Rooster man and pirate] (18th ed.). Can Çocuk.
- *Ak, S. (2022). *Gökkuşluğu yazı* [Rainbow summer] (9th ed.). Günışığı Kitaplığı.
- *Akerlie, I. (2020). *Lars çok komik* [Lars er lol] (A. Akça-Akkoç, Trans.; 1st ed.) Sola Kidz. (Original book published 2016).
- *Allen, S. (2020). *Yıldızlar neden oluşur* [What stars are made of] (K. Demir, Trans.; 1st ed.). Panama Yayıncılık (Original book published 2020)
- Arıkan, A., Tomris, G., Yılmaz Bursa, G., & Tuna, D. M. (2021). Özel gereksinimli bireylere yönelik farkındalık geliştirmede okul öncesi çocuk kitaplarımız nitelikli mi? [How is the quality of preschool children's books in raising awareness about individuals with special needs?]. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(1), 19-44. <https://doi.org/10.16916/aded.797738>
- *Astrid, F. (2021). *Enno ya da asfalttaki karahindiba* [Enno anders löwenzahn im asphalt] (S. Pelek, Trans.; 4th ed.). Kırmızı Kedi Yayınevi. (Original book published 2017)
- *Balpınar, Ö. (2020). *Dünyayı sırtında taşıyan balık* [Fish that carries the world on its back] (1st ed.). Genç Timaş.
- *Brown, C. (2004). *Sol ayağım* [My left foot] (K. Mutlu, Trans.; 1st ed.). Nokta Kitap. (Original book published 1954).
- *Clima, G. (2020). *Mırıldanan çocuk* [Il bambino che faceva le fusa] (E. F. Güçlü, Trans.; 1st ed.). Genç Timaş. (Original book published 2020)
- *Clima, G. (2022). *Güneşten sonra* [Il Sole fra le dita] (E. F. Güçlü, Trans.; 1st ed.). Genç Timaş. (Original book published 2021)
- Compton-Lily, C. (2012). *Reading time: The literate lives of urban secondary students and their families* (1st ed.). Teachers College Press.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approaches* (4th ed.). Sage.
- Çelikel, B., & Durmuşoğlu, M. C. (2020). Özel gereksinimleri konu alan resimli hikâye kitaplarında duygu durumları ve empati ifadelerinin incelenmesi [Examination of mood and empathy expressions in picture story books on special needs]. *Turkish Studies*, 15(7), 3215-3235. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.45424>
- *Davidson, M. (2014). *Louis Braille* [Louis Braille/The boy who invented books for the blind] (T. Sadıkoğu, Trans.; 12th ed.). Can Çocuk. (Original book published 1971)
- *Demiral, S. (2014). *Parmak uçları* [Fingertips] (1st ed.). Tudem.
- *Draanen, W. V. (2019). *Koşmak istiyorum* [The running dream] (A. Anar, Trans.; 2nd ed.). Beyaz Balina. (Original book published 2012)
- *Draper, S. M. (2016). *İçimdeki müzik* [Out of my mind] (Z. Kürük, Trans.; 1st ed.). Genç Timaş. (Original book published 2010)
- *Draper, S. M. (2022). *İçimdeki melodi* [Melody] (Z. Kürük, Trans.; 1st ed.). Genç Timaş. (Original book published 2022)
- Dyches, T. T., & Prater, M. A. (2000). *Developmental disability in children's literature: Issues and annotated bibliography* (ED451626). ERIC. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED451626.pdf>
- Dyches, T. T., & Prater, M. A. (2005). Characterization of developmental disability in children's fiction. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 40(3), 202-216. <https://www.jstor.org/stable/23879716>

- Dyches, T. T., Egan, K., Moss, K., Grow, H., Black, S., & Prater, M. A. (2018). Same but different: Characters with developmental disabilities in current juvenile literature. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities DADD Online Journal: Research to Practice*, 5(1), 73-89. http://www.daddcec.com/uploads/2/5/2/0/2520220/updated_dec_doj_2018.pdf
- Dyches, T. T., Prater, M. A., & Cramer, S. F. (2001). Characterization of mental retardation and autism in children's books. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 36(3), 230-243. <https://www.jstor.org/stable/23879977>
- Dyches, T. T., Prater, M. A., & Leininger, M. (2009). Juvenile literature and the portrayal of developmental disabilities. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 44(3), 304-317. <https://www.jstor.org/stable/24233477>
- *Franklin, M. S. (2020). *Sıra dışı [Extraordinary]* (A. Çolak, Trans.: 4th ed.) Genç Timaş Yayınları. (Original book published 2015)
- *Haar, J. T. (2014). *Hayatı sevmeye devam et [Het wereldje van beer lighthart]* (S. N. Kaya, Trans.; 1st ed.). Can Çocuk. (Original book published 2014)
- *Hashimi, N. (2019). *Kadıfe pantolonlu çocuk [One half from the east]* (Y. Büte, Trans.; 1st ed.). Beyaz Balina. (Original book published 2016)
- Hassett, D. D. (2008). Teacher flexibility and judgment: A multidynamic literacy theory. *Journal of Early Childhood Literacy*, 8(3), 295-327. <https://doi.org/10.1177/1468798408096479>
- *Hunt, L. M. (2019). *Harflerin dansı [Fish in a tree]* (S. Pişkinsoy, Trans.; 1st ed.). Epsilon. (Original book published 2015)
- *İşler, D. (2019). *Kekeme Hamlet [Stuttering Hamlet]* (4th ed.). Genç Timaş.
- Kaymaz, Ç. (2017). *Özel gereksinimliliği içeren Türkçe ve çeviri resimli çocuk kitaplarının incelenmesi [Review of Turkish and translation children picture books including special needs]* (Tez numarası: 468855) [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kırkgöz, S., & Diken, İ. H. (2019). Özel gereksinimli kahramanı bulunan resimli çocuk kitaplarının incelenmesi [An investigation of illustrated children's books that focus on special needs]. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 493-513. <https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.1967201932175>
- Koç, K., Koç, Y., & Özdemir, S. (2010). The portrayals of individuals with physical and sensory impairments in picture books. *International Journal of Special Education*, 25(1), 145-161. <https://eric.ed.gov/?id=EJ890574>
- Leininger, M., Dyches, T. T., Prater, M. A., & Heath, M. A. (2010). Newbery award winning books 1975-2009: How do they portray disabilities? *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 45(4), 583-596. <https://www.jstor.org/stable/23879762>
- Lemoine, L., & Schneider, B. (2021). Autism spectrum disorder in French children's literature: An analysis of portrayals of children with autism in the light of the DSM-5. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 80, 1-32. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2020.101675>
- *Lezotte, A. N. (2021). *Bana bir işaret göster [Show me a sign]* (A. Altınant, Trans.; 1st ed.). Çınar Yayınları. (Original book published 2020)
- *Lord, C. (2020). *Kardeşim benim [Rules]* (N. Tancı, Trans.; 12th ed.) Güneş. (Original book published 2006)
- Lukens, R., J., Smith, J., J., & Coffel, C., M. (2021). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış [A critical look at children's literature]* (C. Pamay, Trans.; 2nd ed.). Erdem Yayınları. (Original book published 1976)
- *Malkowski, T. (2019). *Elleriyle gören çocuk [The child seeing with her hands]* (İ. Z. Dikici, Trans.; 1st ed.). Beyaz Balina (Original book published 2017).
- *Mapes-Doge, M. E. (2019). *Gümüş patenler [The silver skates]* (A. Aydoğan, Trans.; 1th ed.). Arkadaş Yayınları (Original book published 1865).

- Matthew, N., & Clow, S. (2007). Putting disabled children in the picture: Promoting inclusive children's books and media. *International Journal of Early Childhood*, 39, 65-78. <https://link.springer.com/article/10.1007/bf03178225>
- *McNicoll, E. (2022). *Bir tür kıvılcım [A kind of spark]* (G. Şakar, Trans.; 3th ed.). Genç Timaş. (Original book published 2020)
- Meacham, S., Wee, S. J., Hsieh, W. Y., Chen, P. C., & Davis, B. (2022). Searching for mirror books for young Asian/Asian-American children with disabilities. *Asian American Literature: Discourses & Pedagogies*, 11(1), 35-52. <https://scholarworks.sjsu.edu/aaldp/vol11/iss1/6>
- *Mikaelsen, B. (2019). *Petey [Petey]* (A. Anar, Trans.; 2nd ed.). Beyaz Balina. (Original book published 1998)
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis* (2nd ed.). Sage. <https://vivauniversity.files.wordpress.com/2013/11/milesandhuberman1994.pdf>
- Millî Eğitim Bakanlığı [Ministry of National Education]. (2018). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_09/13145613_Ozel_EYitim_Hizmetleri_YonetmeliYi_son.pdf
- Moffitt, M. S., & Wartella, E. (1992). Youth and reading: A survey of leisure reading pursuits of female and male adolescents. *Reading Research and Instruction*, 31(2), 1-17. <https://doi.org/10.1080/19388079209558075>
- *Murail, M. A. (2013). *Sıradışı basit [Simple]* (S. Çekmen, Trans.; 1st ed.). DeliDolu. (Original book published 2004)
- O'Connor, C., & Joffe, H. (2020). Intercoder reliability in qualitative research: Debates and practical guidelines. *International Journal of Qualitative Methods*, 19, 1-13. <https://doi.org/10.1177/1609406919899220>
- *Özakın, A. (2018). *Nemik ile onbaşı [Corporal with Nemik]* (4th ed.). Can Çocuk.
- *Öztürk, G. (2020). *Ben bir hayaletim [I am a ghost]* (5th ed.). Tudem.
- Öztürk, H., Afacan, K., & Demirtaş-İlhan, S. (2022). Özel gereksinimli bireyleri konu alan okul öncesi dönem resimli öykü kitaplarının incelenmesi [Examining preschool picture storybooks about individuals with special needs]. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 23(1), 1-21. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.761001>
- *Palacio, R. J. (2019). *Mucize [Wonder]* (B. Sirman, Trans.; 8th ed.). Pegasus. (Original book published 2012)
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice*. Sage publications.
- *Peretti, P. (2019). *Kiraz ağacı ile aramdaki mesafe [The distance between me and the cherry tree]* (E. F. Güçlü, Trans.; 6th ed.). Genç Timaş. (Original book published 2018)
- Piaget, J. (2000). *Çocukta zihinsel gelişim* (H. Portakal, Trans.; 1st ed.). Cem Yayınevi. (Original book published 1936)
- Prater, M. A. (1999). Characterization of mental retardation in children's and adolescent literature. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 34(4), 418-431. <https://www.jstor.org/stable/23889041>
- Prater, M. A., Dyches, T. T., & Johnstun, M. (2006). Teaching students about learning disabilities through children's literature. *Intervention in School and Clinic*, 42(1), 14-24. <https://doi.org/10.1177/10534512060420010301>
- Rubin, E., & Watson, E. S. (1987). Disability bias in children's literature. *The Lion and the Unicorn*, 11(1), 60-67. <https://www.coursehero.com/file/104390757/382566141-Disability-Bias-In-Children-Literaturepdf/>
- Sağlam, M., & Altındağ, Ö. (2017). Üniversite öğrencilerinin engelli bireyler hakkındaki farkındalıkları [Awareness of university students to disabled people]. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 17(1), 22-37. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/626290>

- Sarı, H., & Pürsün, T. (2019). Kaynaştırma sınıflarında akran zorbalığının öğretmen ve öğrenci görüşleri açısından incelenmesi [Examining peer bullying in inclusive classrooms from the perspectives of teachers and students]. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(44), 731-768. <https://doi.org/10.21560/spcd.v19i49119.500742>
- *Sertbarut, M. (2021). *Bir gün herkes [One day everyone]* (1st ed.). Tudem.
- Sever, S. (2012). *Çocuk ve edebiyat [Child and literature]*. Tudem.
- *Steinhöfel, A. (2019). *Riko Oskar ve derin gölgeler [Rico, Oskar, and deep shadows]* (K. Özdoğan, Trans.; 1st ed.). Tudem. (Original book published 2008).
- Sucuoglu, N. B., Bakkaloglu, H., & Demir, E. (2020). The effects of inclusive preschools on the development of children with disabilities: A longitudinal study. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 12(1), 215-231. [doi: 10.9756/INT-JECSE/V12I1.20106](https://doi.org/10.9756/INT-JECSE/V12I1.20106)
- Şahin, H. & Bekir, H. (2016). Üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi [Determination of university students' attitudes toward disabled people]. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(3), 767-779. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/355942>
- *Taylor, T. (2021). *Ada [The cay]* (A. B. Pekiner, Trans.; 7th ed.). Beyaz Balina. (Original book published 2006)
- Taylor, T. M., Moss, K., Brundage, K. E., & Prater, M. (2020). Selecting and using children's books with authentic representations of characters with developmental disabilities. *DADD Online Journal*, 7(1), 10-30. http://www.daddcec.com/uploads/2/5/2/0/2520220/doi_7_2020.pdf#page=10
- *Uhlberg, M. (2021). *Sessizliğin sesi [The sound of slience]* (Ç. Öztekin, Trans.; 7th ed.) Beyaz Balina. (Original book published 2019)
- United Nations Children's Fund. (2018). *A guide to the juvenile justice act, 2018*. <https://www.unicef.org/guyanasuriname/reports/guide-juvenile-justice-act-2018>
- *Vasconcelos, J. M. (2016). *Kristal yelkenli [Crystal sailboat]* (Ş. Adil, Trans.; 14th ed.). Can Çocuk. (Original book published 1978)
- *Vawter, V. (2018). *Gazeteci çocuk [Paperboy]* (A. Özbek, Trans.; 8th ed.). Kırmızı Kedi Yayınevi. (Original book published 2013)
- *Vawter, V. (2021). *Çaylak gazeteci [Copyboy]* (R. Aslan, Trans.; 1st ed.). Kırmızı Kedi Yayınevi. (Original book published 2018)
- Wach, E., & Ward, R. (2013). *Learning about qualitative document analysis: IDS practice paper in brief*. <https://www.ids.ac.uk/publications/learning-about-qualitative-document-analysis/>
- *Weeks, S. (2018). *Annemin kelimeleri [So B. it]* (E. Ersavcı, Trans.; 2nd ed.). Can Çocuk. (Original book published 2004)
- *Williamson, V. (2021). *Kelebek zihinli çocuk [The boy with the butterfly mind]* (G. Şakar, Trans.; 1st ed.) Genç Timaş. (Original book published 2019)